

Aydınlık

Sayı: 28

Kanunuevvel 924 – 340

İçtimai, terbiyevi, edebi aylık mecmua

Bütün = dünya = işçileri = birleşiniz!

Siyasi fırkalar ve sınıflar	doktor şefik hüsnü
Sınıf menfaatleri ve politika	V. N
Marksizm ve burjuva ilmi	Sadreddin Celal
Üçüncü beynelmilelin program layihası. .	
Terakki-perver cumhuriyet fırkası ve amele	Lemi
Marksizm ve Darwinizm	Şevket Süreyya
Aydınlıkçılar... şiir	Nazım Hikmet
Ayağa kalkın efendiler! Şiir	Nazım Hikmet
Türkiye’de akademik ressamlığın iflası . .	
Can veren mezarıcı. . .	Nadire
Vur proleter! Vur!	Burhan Asaf
Diyalektik nedir?	Şevket Süreyya
Kiriş işleyenler	

(cemiyyet-i akvam) ın ne olduğunu, (cemiyyet-i akvam) a Türkiye’de müzaheret etmek isteyenlerin kimler olduğunu öğrenmek ister misiniz? Üç sahifemizde ressam (sam) ın kompozisyonuna bakınız!

Memleketimizde Siyasi Fırkalarla Sınıflar Arasındaki Münasebet

Siyasi fırkaları ne gibi içtimai şeraitin doğurduğu cemiyet teşkilatı içinde bunların hangi münasebetleri ifade ettikleri henüz memleketimizde araştırılmış ve anlaşılmış değildir. Aramızda fırkalarla, cemiyeti teşkil eden zıd ve rakip sınıflar arasında gayet sıkı bir münasebet bulunduğunu duymuş veya okumuş olanlar hiç şüphesiz çoktur; fakat yine hiç şüphesizdir ki, fırka mücadelelatı vasıtasıyla takip edilen gaye, menfaatleri çarpışan sınıfların yekdiğerine karşı tefevvuk ve hâkimiyetini teminden ibaret olduğuna inanan yoktur. Umumi bir kanaate göre, fırkalar, mefkurevi esaslardan, ilmi akidelerden mülhem programlarla bütün bir millet efradını refah ve saadete isal etmeyi istihdaf ederler. Yanlış bir yol takip etmeleri mümkündür. Fakat maksad daima umumun menfaatidir. Bir vakitler hayal-perest ıslahatçılık devirlerinde bu kanaat samimi idi. Henüz sınıf ayrılıkları ve mücadeleleri keskin ve haşin bir şekil almadıkları cihetle parti mücadeleleri daha ziyade fikir sahasında cereyan ediyordu. Fakat sonra sonra siyasi fırkalar işi kalpazanlığa vurdular. Bilhassa mümtaz ve hâkim sınıfları temsil eden fırkalar, kimlerin menfaatleri namına hareket ettiklerini bile bile, safsata ve mugalâta sayesinde ve çok defa yalan söyleyerek, işçi ve küçük burjuvalar gibi en kalabalık sınıfların lehine çalıştıkları zehabını telkine koyuldular.

Türkiye son zamanlara kadar, siyasi faaliyetler muayyen bazı prensiplere, fikirlere taraftar ferdlerin vücuda getirdiği fırkalar etrafında cereyan ediyordu. Alel-ıtlak devlet idaresini düzeltmek, su-i istimallerin önüne geçmek ve memlekette umumi bir ahenk tesis etmek. . . Muhtelif şekillerde ve muhtelif zamanlarda, birbirine düşman partilerin ileriye sürdükleri başlıca hedeflerdir. Çok defa şahsi anlaşamamazlıklar dolayısıyla, bir fırkadan ayrılıp, rakip bir siyasi teşkilat ortaya atarlar; eski arkadaşlarının programlarına sadık olmadıklarından, onu yanlış tefsir ettiklerinden veya tatbikatta nazar-ı itibara almadıklarından şikâyet ve kendileri o esasatı tahakkuk ettirmenin yolunu bulmuş olmakla iftihar ederler. Vaktiyle ittihad ve terakkiden ayrılanların ağzından bu teraneyi dinlemiştik. Bugün de terakki-perver cumhuriyetçiler aynı nakaratı tekrar ediyorlar. Bugüne kadar parlayıp sönen partilerin hin-i teessüslerinde, cidden sınıf menfaatleriyle mukayyed olmadıklarını ve ilan ettikleri mühim şiarların kudretine iman ettiklerini kabul etmek icab eder. Siyaset meydanında pehlivanlığa çıkanları tahrik eden amiller meyanına, büyük ihtiraslarla beraber, ilk zamanlar için, mühim bir miktar samimiyet de ithal etmekte tereddüd etmemeliyiz.

Fakat samimi, gayr-ı samimi – bu yol, tarihi bir rol oynayacak partilerin yolu değildi. Bu suretle vücud bulan fırkalar – içtimai bir zemin üzerine kurulmadıkları için – sağlam bir temelden mahrum kalıyorlardı. Ahrar, milli ahrar, sulh ve selamet, milli Türk ve ilh. . . Birçok partileri hadisetin yürüyüşü bir seyl gibi alıp götürdü. Yaşayabilenler ise tedricen muayyen sınıfların menfaatlerini benimsediler ve hakiki birer fırka mahiyetini ihraz ettiler. Türk burjuvazisinin aile kavgaları unvanlı makalemizde ittihad ve terakkinin yeni uyanmaya başlayan büyük bir sınıf üzerine aşılınmak sayesinde, nasıl büyük bir inkişafa mazhar olduğunu ve sonra nasıl dağılarak taşralı küçük burjuvaların menafiini ele alan bir kısım azasının delalet gayretiyle halk fırkasını doğurduğunu bir Marksist gözüyle tahlil etmiştik. Son yirmi senelik tarihimizde meşum bir tesir ika etmiş olan hürriyet ve itilaf fırkası da softalar ve saray uşakları gibi ölüme mahkûm unsurlardan mürekkeb irticakâr sınıfa istinad etmek suretiyle ancak yaşayabilmiş ve iktidar makamına kadar yükselmişti.

* * *

Biraz da bugünü tedkik edelim: bizde de artık burjuva partilerinin eğreti programlarla, yüzlerine maske geçirerek halk huzuruna çıkmaları devrine girilmiş bulunuyor.

Son haftalar zarfında efkâr-ı umumiye önüne çıkan terakki-perver cumhuriyet fırkası bunun parlak bir numunesidir. Bugün millet bu fırka müesseselerinin kim olduklarını, ne fikir beslediklerini ve hangi sınıfı temsil ettiklerini apaşıkare biliyor. Herkes, büyük şehirlerdeki Avrupa sermayedarlarına sıkı bir tarzda merbut zengin burjuvazi sınıfının menfaatlerini siyaset sahasında müdafaa edeceğini ilan eden bir teşkilata intizar ediyordu. Gerçi sahnede kendisini temaşaya arz eden fırka, iktisadi programında hakiki mahiyetini ifşa ediyorsa da, beyannamesinde ve kabul ettiği siyasi esasatta memulun hilafına olarak, en ileri burjuva halkçılara taş çıkaracak derecede cezri bir inkılâpçılık göstermiştir. Bu gayr-ı samimi kısmı bir tarafa bırakıp iktisadi nokta-i nazarla tahlil edelim, devletin vazifesini had-ı asgariye indirmek ne demek olduğunu, ferdi sermayedarlığın soygunundan muzdarip olan geniş halk kitlelerine iyice anlatmak icab eder. Orta [722] sınıfları temsil eden ileri fırkalar, her memlekette, az çok devletin iktisadi işlere karışmasına, vesait-i nakliye, maden ve saire gibi büyük teşebbüsâtı inhisarı altına almasına ve alel-umum istihsal faaliyetlerini sıkı bir murakabe altında tutmasına taraftardır. Büyük sanayi ve büyük bankerleri temsil eden fırkalar ise her yerde iktisadi liberalizmi, devletin adem-i müdahalesini tervic ve resmi inhisarları red ederler. Cumhuriyet fırkası da bu siyaseti tervic ediyor. Hakikatte hususi menfaatlerden mülhem bu iktisadi programın, zahiri esbab-ı mucibesi, halkın hürriyeti, selameti ve temin-i refahıdır.

[resim var]

Üstyazı: **Türkiye’vi yutmak isteyen istilacıların yaptığı “sözde akvam cemiyetine” bizde de müzaheret edenler var!**

Resim içindeki yazılar[yazılari tutan adamlari da yazmak gerekir belki]: İtalya – Afrika’nın kumlarını bedevi kanıyla gübreleyeceğim. / ben de isterim isterim / fransa – Siz düyun-ı umumiye’ye esirsiniz / Venizelos – İzmir’den vazgeçemem / yakın şark dolara köle olacaklar / adaları veremeyeceğim. . . Antalya’yı da alacağım. / boğazlar da gazlar da benimdir! / [osmanlı tarafı]müzaheretçiler! Biz de sizdeniz! Hakkınız var! Yaşayınız! Var olunuz! Kahr olsun sizin gibi düşünmeyenler!

Ne kadar yaldızlı olsa bu hâpî halka yutturmak pek güç olduğu için, onu avutacak başka çareler bulmak zarureti vardı. Terakki-perver cumhuriyet fırkası en kestirme yolu bulmuştur: koyu ve cezri cumhuriyetçi görünmek. . . Hatta cumhuriyeti tesis edenlerin bile pabucunu dama atmak. Kuru lakırdı ile her iş bitse, bundan kolay bir usul olamazdı. Fakat acı tecrübelerle canı yanmış olan halk artık boş laflara kulak asmıyor. Hele mazideki hal ve tavrı ile temayülllerini kanaatlerini belli etmiş olanların samimiysizliği ve riyası önünde hâkimiyete doğru yol almış olan kitlelerin gafil avlanmalarına imkân kalmamıştır.

Bir dereceli rey-i am usulü, bütün hukuk hâkimiyetinin mecliste tecelli etmesi, veto ve fesh haklarının hiç bir makama verilmemesi gibi mevadî programına ithal etmekle, cumhuriyet fırkasının takip ettiği gizli gaye, biraz vaziyete aşına olanların gözüne çarpmaktadır. Sermayedar burjuvazi muhitlerinde hüküm süren bir yanlış itikada göre; din ve saltanat müessesatını baltalayan, taassuba, akim ananelere, maziden müdevver bütün basmakalıp

telakkilere ilan-ı harp etmiş olan inkılâb idaresi, cahil halk kitlelerinin husumetini celb etmiştir. Bu halk doğrudan doğruya mebusları intihab edecek olursa muhakkak meclise hacı ve hocalardan ve umumiyet üzere inkılâb aleyhdarlarından mürekkeb ekseriyet gönderecektir. Cumhuriyeti yapan ve yaşatmak azminde olanları böyle basit bir manevra ile iş başından uzaklaştırmak ümidini besleyenler, büyük şehirlerimizde büyük bir yekûn teşkil ederler. Bilahare milli hâkimiyetin bütün tezahüratına tecelligâh olan meclis vasıtasıyla, devleti sermayedar burjuvalarımızın menfaatlerine en uygun şekilde sokmak külfetsiz bir iş olacaktır.

Bu tahminlerin hakikat ve şeniyyete tevafuk ettiğine bir dakika bile ihtimal versek, öteden beri müdafaa ettiğimiz bir dereceli intihabat usulünün kabulünü istemekten bila-tereddüd vazgeçerdik. Fakat bu tarzda hesap yürütenlerin hakiki vaziyetten tamamıyla bî-haber olduklarında katiyen şüphe yoktur. Bunun içindir ki, hükümet fırkasının bila-vasıta intihabı kabule temayül göstermesini tasvip ediyoruz. Anadolu köylü ve kasabalısı tapındığı ruhani müessesatın yıkılmasından belki biraz da şaşalamış, müteessir olmuştu. Bazıları [723] tarafından kasden işba'1a edilen meşum haberlerin asılsız olduğu hadisatın inkişafıyla çabuk anlaşıldı. Halk, siyasi değişikliklerin kendi zararına olmadığı kanaatine artık bugün vasıl olmuştur. Anadolu köylüsünün şüpheli bir nazarla gördüğü, itimad etmediği ve edemeyeceği yalnız bir cins insan vardır. O da kendisini yabancılara satan ve memleket istilaya uğradığı zaman bile, dost düşman demeyerek alış verişine devam eden ve hesapsız servetler yığan büyük şehirlerdeki sermayedar burjuvalardır. Bunlardan gelen söz, peygamber sözü bile olsa, Türk köylüsünün yüreğinde bir şüphe uyandırmaktan hali kalamaz.

* * *

Anadolu'da ahali başlıca üç sınıfa ayrılır: 1) kurun-ı vustai bir tagallüp hayatı süren ağalar, beyler, şeyhler ve tevabii, 2) gittikçe ehemmiyetleri artan kasabalı tüccar ve sanatkarlar sınıfı; 3) yoksul ve orta halli köylüler ve rençberler sınıfı. Bugünkü hükümet ve halk fırkası ilk iki sınıftan kuvvet almaktadır. Üçünü sınıfın da teveccühünü kaybetmemeye ve bî-taraflığını temin etmeye gayret etmektedir. Derebeylik teamülleri dâhilinde yaşayan ve eski zamanlardan kalma imtiyazattan istifade eden kimselerin, mütegalibenin bir inkılâb idaresine zahir olmaları ilk bakışta garip görünen bir vaki'dir. Biz bu garabeti şu suretle izah ediyoruz: bu geri anasır kendi vesaitiyle vaziyete hâkim olamayacağını ve anlamış ve iki şıktan birini tercih etmek zarureti karşısında kalmıştır: ya büyük şehirlerin mürteci burjuvasıyla beraber olmak yahut devleti yeni bir temel üzerine kurmak isteyenlerin tarafına geçmek. Taşra eşraf ve münevveranı, büyük şehirlerin burjuvalarını iki sebepten dolayı sevmezler; evvela bunlarla kabil değil rekabete girişmeyeceklerini; devlet cihazını emri altında tutan büyük iktisadi müessesata az zamanda mağlup olacaklarını bilirler. Hâlbuki inkılâpçı partiye mensup olanlar birçok imtiyazları ilga etseler bile, vesaitsizlik yüzünden mütegalibenin bil-fiil icra-yı nüfuz etmekte devam etmelerine öyle kolaylıkla mani olamayacaklardır. Bunu da ağalar ve beyler pekâlâ bilirler. Esasen halk fırkasının bütün faaliyeti kendi aralarında cereyan ediyor. İnkılâpçılar arasına katılarak hareketi yavaşlatmak işlerine gelir. Saniyen bu mümtaz sınıf arasında menfaat-perestlik hisleri galip olmakla beraber, henüz saf bir vatan-perverliğin izleri de mevcuttur. Bu vatan-perverlik hisleri bilhassa emperyalist ecnebilere karşı gayet keskindir. Büyük şehirli zengin burjuvalarımızın menfaati, yaşayış ve düşünüşü bu emperyalist sermayedarlarla

¹ Doymak, doyurmak.

müşterektir. Onların istila emellerini tervec etmeye ve adımlarını yabancı müteşebbislerin adımına uydurmaya yerli sermayedarlar mecburdur. Taşra eşrafı bunun farkındadır. Bu da henüz dâhili iktisadiyat hakkında himayekâr bir siyaset takip etmek devresinde bulunan halkçılar lehinde birer cihan sebebidir.

İşte aynı zamanda ruhi ve maddi bu amillerin tesiriyledir ki, halk fırkası elan gayr-ı mütecanis bir manzara arz etmektedir. Mesela yoksul köylünün siyasi inkişafını ve tarihi bir rol oynayacağını tebşir eden Mahmud Esat Bey gibi bir samimi inkılâpçı ile vilayat-ı şarkiye derebeylerinin mümessili addedilen feyzi beyi aynı kabinede yan yana görmekle pek o kadar şaşmıyoruz. Memleketimizin pek muhalif olan içtimai şartlarından münbais; zaruret muvacehesinde bu hal bir müddetler daha devam edecektir.

Bu memlekette kendini anlamaya başlayan bir işçi sınıfı da vardır. Bu sınıfa karşı halk fırkasının da cumhuriyet fırkasının da siyaseti hulûs²-ı niyet ve samimiyetten büsbütün arîdir. Çalışan kitleler elan bugün her oyuna alet olabilecek bir kalabalıktan ibaret zannolunuyor. Burjuva partileri, onların kendi hususi menfaatleri, siyasi gayeleri olduğunu kabulden istinkâf ederek, işçi sınıfını arkaları sıra sürüklemek arzusunu izhar ediyorlar. Sözde yapmaya teşebbüs ettikleri şeylerin işçilerin de ızdıraplarını tahfif edeceğini ileri sürüyorlar. Bu suretle cumhuriyet fırkasının küçük burjuva sınıfına karşı yaptığı tarzda, halk fırkası da işçiye hitap ederken yüzüne bir maske geçirmek lüzumunu hissediyor.

Bu tedbirlerin bizim için ifadesi, inkılâb gayemiz nokta-i nazarından; ati hakkındaki ümitlerimizi takviye edecek mahiyettedir. Köy ve şehir emekçilerine karşı bu riyakâr tavrın takınılması, istikbalde hâkimiyet kendisine mev'ud³ olan bu sınıfın ehemmiyet ve kuvveti takdir edilmeye başlandığını gösterir. Fakat burjuvalarımız şunu hatıralarına hak etsinler ki ne riya, ne mümaşat⁴, ne de ihafe⁵ ve tedhiş işçi sınıfına müstakil bir sınıf olduğunu, bizzat kendi gayeleri için çarpışmaya mecbur olduğunu, iktisadi tekâmülün tazyikiyle yakın bir atide iktidarı ele alması mevzu-ı bahs olacağını ve bu tarihi vazifeyi bihakkın ifa edebilmek için kuvvetli bir teşkilat tarafında toplanması icab ettiğini unutturmayacaktır.

İşçilerimiz bugün mesleki dernekler etrafında toplanıp iktisadi menfaatlerini müdafaa edecekler, yarın da yoksul köylülerle beraber bir sınıf partisi teşkil ederek hâkimiyet-i milliyeyi boş bir terkip olmaktan kurtaracaklar; ve aynı zamanda Türkiye halkını hakiki istiklal ve kurtuluşa kavuşturacaklardır. Bugün mevcut fırkaların, kendisini ezmek ve soymakla geçinen burjuva sınıfının imtiyazlarını muhtelif usullerle müdafaa eden hasım teşkilatlar olduklarını her Türk işçisi bellemelidir.

Maçka 30 teşrinisani 924

Doktor

Şefik Hüsnü

[724]

² Saflık.

³ Vaat edilmiş.

⁴ Birlikte hoş geçinmek, uyumlu davranmak..

⁵ Korkutmak.

[resim var]

Üstyazı: dünya isimli masanın iki tarafı. . .

Altyazı: [tok * aç]

Dünyanın Dört Tarafında Sınıf Menfaatleri ve Politika

Alel-ıtlak “politika” diye muayyen gaye ve menfaatlerin husulü için müracaat olunan “vasıtalar – sistemine” denir. . . Binaenaleyh hükümetlerin muhtelif şubelerdeki politikaları da istinad ettikleri zümre ve sınıfların menfaat ve gayelerine göre değişir.

Mesela, maarif politikasını ele alalım: hükümet kuvveti saltanatçıların, hilafetçilerin, muhafazakâr ve mürteci zümrenin elinde olsaydı “medreselerin lağvı”, “tevhid-i tedrisat” gibi prensiplerin böyle bir hamlede tatbiki değil, tasavvuru bile aşırı bir hayal telakki edilirdi. Neden? Çünkü “medrese” olmazsa, “softa” da yetişmez. Medreselerin lağvı softa zümresinin imhası demektir. Hiç bir zümre, hiç bir sınıf kendi kendini imha edecek bir politika takip etmez. Hâlbuki siyasi hâkimiyetini daha yeni tesis eden Türkiye burjuvazisi ise yıktığı müesseselere ve teşkilata (hilafet ve saltanat gibi. . .) destek olabilecek her kuvveti, kendi selamet ve muvaffakiyeti için, yok etmek mecburiyetindedir.

Almanya’da, hükümet kuvveti büyük arazi ashabının, militaristlerin elinde iken alman maarifinde militarist terbiye hâkimdi. . . Çar Rusya’sında da öyle. . .

Hâlbuki bugünkü Almanya’da maarif politikası bir buhran geçirmektedir. Çünkü Almanya’da umumi siyaset de daha henüz takarrür etmemiştir. Sınıf kavgaları had bir şekil almıştır. Neticede maarif siyaseti de hükümeti zaman, zaman ellerine geçiren fırkaların, hatta mektep müdürlerinin sınıfî mahiyetine göre az çok tebeddül etmektedir. Bazen o kadar ki, bir mektepte imparatorluk zamanının marşları diğer, bir mektepte ise [...] marşı ve işçi şarkıları terennüm edildiği vakidir! İşçi ve çiftçi ihtilalinin tamamen muzaffer olduğu Rusya’da ise zihniyeti, metodları, gayeleri itibarıyla yepyeni bir maarif politikasının hâkim olduğunu görüyoruz. Dünkü Rusya’da, halkı büsbütün körleştirmekten, çarın ve kilisenin kulesi ve kuklası yapmaktan başka bir şeye yaramayan ve zenginlerin bir imtiyazı olan maarif, bugünkü işçi ve çiftçi sınıfının hâkim olduğu Rusya’da ihtilalin zaferini yaşatmak için en tabii ve en zaruri bir “vasıta” telakki olunuyor.

[725]

Dünkü Rusya’nın cehaleti ile meşhur ordusunda bugün “okumak yazmak bilmeyen” bir tek nefer bulunamıyor. Fabrikalar, kırsallar bile birer “irfan yeri” oluyor. Halk da okumak, öğrenmek hevesi ve zevki en yüksek bir zirvesine yükselmiş bulunuyor. Çar Rusya’sındaki hâkim sınıfın kâşaneleri, villaları, işleyen halk için kulüp, dernek, kütüphane, tiyatro haline getiriliyor. Eskiden yalnız sahiplerini zengin etmeye vasıta olan matbaalar şimdi şuurlu ve nafi⁶ yoldaşların adedini çoğaltmak için kitap, risale, gazete resim yapmakla meşgul. . .

İşte hükümet kuvvetini eline alan proletarya da kendi sınıfının genişliği ve ihtiyacı nisbetinde vasi bir maarif politikası takip ediyor.

⁶ Faydalı.

Bütün bu misaller bize gösteriyor ki hangi sınıf, hükümet kuvvetini elde tutuyorsa takip ettiği maarif politikasıyla kendi menfaatlerini, kendi gayelerini, kendi ideolojisini hâkim kılmak istiyor.

Maarif politikası için söylediklerimiz “politika”nın sair şubelerine olduğu kadar iktisad politikasına da şamildir. Bu itibarla hükümetimizin takip ettiği iktisad politikasını pekiyi izah edebiliriz.

Evvela hükümet halk fırkasına istinad ediyor. Halk fırkası ise kasaba eşrafına, ticaret burjuvazisine ve burjuvalaşmaya yeltenen münevverler ve asker zümresine dayanıyor. Yani siyasi bir Babil kulesi. . . Bu birbirini tutmayan unsurun muayyen, müsbet bir program yaratamayacakları muhakkaktır. Son zamanlarda şahidi olduğumuz buhranlar halk fırkasının kuruluşundaki bozukluğun pek tabii neticeleridir.

Halk fırkası, muhtelif fırkalar teşkiline müsaid menfaat ve gaye farklarına mensup zümreleri “halk” kelimesi içinde birleştirmek istemekle “sınıf şeniyetine” karşı hareket etmek gafletinde bulunmuştur ki akıbeti akamet ve inhilaldır. Halk fırkası bu vahdetsizlikle, bu programsızlığa rağmen umumi karakteri itibarıyla herhalde bir burjuva partisidir. Binaenaleyh daha yeni yetişen, daha yeni siyasi hâkimiyeti eline geçiren her burjuvazi sınıfının yaptığı gibi Türk burjuvazisinin de müştereken takip edebileceği iktisad politikası dâhilde ferdiyetçi ve liberal, harice karşı ise “himayeci” olabilir. Fil-hakika görüyoruz ki hükümetimizin iktisad politikası adam smit iktisad ilminin peszinde⁷ nazariyelerinden kuvvet almaktadır. Hala bir ferdin zenginleşmesini, bir kaç milli(!) sermaye grubunun kuvvetleşmesini “cemiyet” in refahı, istiklali, kurtuluşu sanacak kadar burjuva iktisadiyatının esiriyiz. Hükümetlerimiz iktisadi hayatımızla ancak bütçedeki “varidat hanesi” nokta-i nazarından alakadar olmaktadır. Böyle bir bakıma tamamen ferdiyetçi ve liberalist bir iktisad politikası güderken diğer taraftan devlet kapitalizmini hatırlatan teşebbüslerimiz de eksik değil: mesela: devlet vasıtalarıyla demiryolları inşa ediyoruz, fabrikalar kuruyoruz. Niçin? Çünkü Türkiye’nin cılız burjuvazisi kodaman kapitalist ve emperyalist devletlerin, anaç tröst ve konsernlerinin tefevvukundan ürküyor ve ecnebi sermayesine karşı emniyetsiz ve beceriksiz davranıyor. Zira kendi neşv ü nüması için dâhilde takip etmek mecburiyetinde olduğu ferdiyetçi ve liberal politikayı kendisinden kat, kat kuvvetli ecnebi sermayesine de teşmil ederse, hiç şüphesiz ki, rekabet neticesinde ya boğulacaktır yahut da ecnebi sermayesinin hâkimiyeti altına girecektir. İşte bu korkudur ki hükümeti, yani genç Türk burjuvazisinin mümessilini, ferdi teşebbüslerin başaramadığı işlerde devlet kapitalizmine sevk ediyor.

Halk fırkasının zaferiyle hâkimiyeti eline geçirmiş olan Türk [726] burjuvazisi takip ettiği iktisad politikasıyla belki kendini daha ziyade kuvvetlendirebilecektir.

Fakat Türkiye halkının büyük bir ekseriyetini teşkil eden işleyen sınıfta aynı suretle kendi menfaatlerini, kendi gayelerini düşünmek mecburiyetindedir. Türkiye’nin iktisadi kurtuluşu demek Türkiye halkının ezici bir ekseriyetini teşkil eden işleyen sınıfın kurtuluşu demek olduğuna göre bu mecburiyet bir vazife mahiyetini alır.

⁷ Survivor.

Bu itibarla, yeni, yeni siyasi taazzuvarın belirdiği Şu zamanlarda biz en hayırlı ve en ciddi bir teşebbüs olmak üzere işçi ve çiftçi sınıfının menfaatlerine istinad edecek hakiki manasıyla bir firkanın teşekkülü lüzumunda ısrar edeceğiz.

V. N.

TÜSTAV

Felsefe

– Marksizm ve Darwinizm –

“Darvin’in eseri; tarihi sınıf mücadelesi nazariyesi için ilmi – tabii bir istinadgah hizmetini görür. [*⁸]

-Karl Marks-

Geçen asrın 1856 senesi beşeriyetin ilim ve fikir tarihinde alem-şümül bir dönüm noktası oldu. Bu senede Darwin “nevilerin menşei” ve Marks “iktisad-i siyasinin tenkidine dair” isimli eserlerini neşrettiler. Fakat her dönüm hareketi gibi bu azim hadisenin de asırların yıktığı cehl, taassup bulutları ve hâkim sınıfların menfaat endişeleri üzerinde kemaliyle muzaffer olabilmesi için aradan uzun seneler geçti, hatta bir an oldu ki, Marks’ın ve Darwin’in tealüm⁹ü, beşeriyet tarihinin bu birbirini tutan, birbirini teyid ve ikmal eden iki muazzam hareket-i fikriyesi adeta birbirine karşı karşıya konuldu. Biz bu sahifede bir kaç satırla bunların hutut-ı umumiyesini ve müteakıl vaziyetlerini kısaca tahlil edeceğiz.

Marks’ın ve Darwin’in nazariyelerinde, daha umumi tabiriyle Marksizm ve Darwinizm’deki en bariz vâsıf-ı müşterek, her ikisinde de “madde” nin ilk ve son bir nokta-i hareket olarak alınmasıdır. Gerek Marks, gerek Darwin her ikisi de materyalist “maddeci” dirler. Darwin tabiatta hayvani ve inbatî şekillerin, idame-i hayat mücadelesi esnasında nasıl tekevvün ettiklerini izah etti. Marks da insanların arasında, mübareze-i hayat seyrinde, muhtelif içtimai şekillerin nasıl meydana geldiği meselesini haletti. Darwinizm “tabii şekillerin” ve Marksizm “içtimai şekillerin” izahı ilimleridirler. Marks kendi mantıki tahlil ve tetebbuuna, tamamıyla Darwin’in bıraktığı yerden başlar. Darwinizm’in bittiği yerden, Marksizm ibtida eder.

Hayvanat ve nebatat; tabiatın, âlem-i tabiinın doğrudan doğruya tesirleri altında bulunur. İçtimai bir mahlûk olan insana ise âlem-i tabii, içinde yaşadığı içtimai münasebetler tarikiyle ancak tesir ediyor. Bu içtimai münasebetler de, o anda mevcut olan istihsal kuvvetlerinin ve insanın kullandığı alat ve vesaitin seviyesine göre taazzuv ediyorlar. Bu alat ve vesait ise, inkişaflarının ibtidai devirlerinde tabiata, âlem-i tabiiye tabi, bir halledirler.

Darvin; hayvani ve nebati şekillerin zuhurunu Lamark’ın yaptığı gibi, hayvan ve nebatın bünyesinde onlarla beraber doğan hasiyet¹⁰lerin, temayüllerin icabı olarak mütalaa etmedi. Darwin’e göre bu şekiller daima hayvan ve nebatın içinde yaşadığı harici ve tabii şartların bir neticesi olarak vukua gelen birer temessül¹¹ hadisesidirler. Marks da aynı düsturu cemiyete tatbik ederek diyor ki: “insaniyetin inkişafı ve içtimai şekillerin zuhuru” insanın tabiatından ve onun [727] tabiatında olan temayüllerden gelmez. Bu inkişaf insanın içinde yaşadığı içtimai münasebetlerle ancak mütalaa edilebilir. Bu içtimai münasebetler ise cemiyetin, âlem harici olan tabiatla mübareze ve teması neticesinde tahassul ederler.

⁸ [*] Marks’ın Lassal’e yazdığı 16 kanunusani 1861 tarihli mektuptur.

⁹ Bir şeyi herkesin bilmesi.

¹⁰ Hususi fayda, kuvvet ve menfaat, tesir.

¹¹ Benzeşmek, cisimlenmek, bir şekil ve su rete girmek, bir şeyin aksetmesi.

Gerek Darwin ve gerek Marks'ın bu suretle takip ettikleri tetebbu usulünün esası ve ruhu birbirinin aynıdır. İşte bunun içindir ki biz ekseriya kemal-i serbestî ile “Marksizm, ulum-ı içtimaiyeye tatbik edilmiş Darwinizm'dir.” Diyebiliyoruz.

Darvinizm'in tam ilmi bir tedkik ve mütalaası da onu bu esas üzere mütalaa etmektir. Bunun içindir ki burjuva âlemlerinin Darwin'i bize karşı bir muhalif cephe gibi çıkarmak istemelerine rağmen biz, yani Marksistler onu daha iyi ve daha kati olarak anlamışızdır. Yoksa burjuva muharrirlerinin bir zaman sadece “maymundan insan nazariyecisi” diye alay ettikleri ve şimdi sadece bahsettikleri hayvanların vahşi sevk-i tabiilerini tedkik eden bir mütefekkir gibi ele aldıkları Darwin, hiç bize yabancı ve bizi reddeden bir âlim değildir. “Marks Darwin'e benziyor, fakat Darwin'i ve Marks'ı tahrif eden burjuva âlimleri bizzat Darwin'in tarif ettiği vahşi hayvanlara benzerler.” Ve onlar, ancak kendi “sınıfı” sevk-i tabiileriyle en şeni hakikatlere karşı hareket ediyorlar.

Marks Darwin'in bıraktığı yerden başladı. Marks'tan sonrakiler onu daha ziyade ikmal ettiler. Ve şimdi bizim neslimiz beşeriyetin ilim ve fikir hamulesini daha ilerilere götürüyor.

Şevket Süreyya

Arkadaş bil ki, aydınlığın ışığı hakkın da, hakikatin de ışığıdır.

İstanbul'da İşçi Tedkikleri

Bağırsakçılık, Kiriş¹² Yapan İşçiler ve Sermaye

Karaağaç mezbahasında kesilen hayvanların bağırsaklarını tüccarlar kaba bir temizleme ile alırlar. Bu bağırsakları atölyelerine getirerek büyük teknelerde – yazın bir gün kışın iki gün olmak üzere – suda bırakırlar. İşlenecek bir hale gelen bu bağırsakları kirişçi işçileri işlerler.

Kirişçilerin Bütün Alatı:

([...]) dedikleri bir tekne, bir huni ve bir de suret-i mahsusada ortadan zaviye-i hadde¹³ şeklinde kırılmış bir hezaren¹⁴ parçasından ibarettir. Bu bağırsağın üzerinde iki türlü işçilik vardır:

İşçi bağırsağın ortasını bulur iki ucundan su ile doldurduktan sonra bağırsağı yine ortasından başlayarak iki tarafa doğru işler. Müzahrefat¹⁵ bu su ile çıkan bağırsağa [...] tabir ederler. [...] in üzerinde ikinci bir ameliye başlar. İşçi elindeki hezaran parçasının arasından bağırsağı bir daha geçirir ve diğer eliyle de bağırsakları kangal yapar.

Bu kangallara [...] ve beş püsküle (demet) tabir olunur. Bütün ameliyesi bitmiş bağırsağa [...] derler.

Bir bağırsağın 30 – 40 metre uzunluğu vardır. Hayvan işleriyle uğraşanlar alel-umum kör bağırsağa: (göden¹⁶); emia¹⁷-i galiza¹⁸ya: (salam), emia-i rakika¹⁹ya (ince) tabirlerini kullanırlar.

Piyasada işlenmiş bağırsaklar kalınlıkları ile kıymet kesb ederler:

25 milimetreden yukarı ekstra – ekstra

20-25 milimetre ekstra

20'den aşağı ikinci

Ekstra – ekstra, ekstra bağırsaklar jambon ve sucuk, ikinci: saz kirişleri imalinde kullanılır.

Bağırsak tüccarları son zamanda koyun tüccarlarıyla bervech-i ati fiyatla mukavele yapmışlardır:

Dağlıç ve karaman: 120

Kıvırcık, keçi: 70

¹² Keriş: işkembe.

¹³ Geniş aç.

¹⁴ Bir cins kamış..

¹⁵ Pislikler.

¹⁶ Kalın bağırsağın son kısmı.

¹⁷ Bağırsaklar.

¹⁸ Kalın.

¹⁹ İnce.

Sığır (takım): 100

Mamafih bu sabit olmayıp müzayede neticesi her sene tezayüd etmektedir.

(sahifeyi çeviriniz)

[728]

İstanbul'da daimi işleyen kirişçiler (150) kadardır. Yevmiye (11) saat çalışarak (130) bağırsak işlerler.

Yani İstanbul'da bir günde takriben (15) bin bağırsak işlenir. Zaten mezbahada da ancak o kadar koyun kesilmektedir. Piyasanın da bu miktardan ziyade revaca tahammülü yoktur.

Kirişçilerin az olması mahza günde çok çalıştıklarından ve çok iş çıkardıklarındandır. Eskiden (götürü) işlerlerken işçiler bu miktardan daha ziyade idi. Çünkü günde bir işçi (100) tane çıkarırdı.

Hal-i hazırda:

İşçiler: 200 – 300

Yardımcılar: 70 – 100

Kuruş kadar yevmiye almaktadır. Kirişçiler o pis ve müteaffin²⁰ kokular içinde çalışırlar ve katiyen şikâyet etmezler. Hariçten biri çalışılan atölyelere girde kokunun tesiriyle gözleri yaşarır ve midesi bulanır. Bu kokunun vücuda bir zararı yoktur. Yalnız her gün su içinde çalıştıkları için nihayet hepsi romatizmaya tutulur.

İşçi tetkiklerini (aydınlık) sütunlarına geçirmekten maksad işçinin yüzünden patronların ne kazandığını teşrih etmektir.

Kirişçilerin sa'ylarıyla patronlarına ne kazandırdıklarını ihşaî rakamlarla tesbit etmek isterdim. İşlenen bağırsakların tenevvüü, muhtelif memleketlerde satılması bu sebepten muhtelif gümrüklerden müruru ve kambiyonun daimi tenezzül ve tereffuu böyle bir mukayeseden beni mahrum etti. Fakat yine tahminen bir mukayese yapabilirim. . Bir işçinin günde (130) değil de – toparlak hesapla (100) bağırsak işlediğini farz ederek muhakememizi (100) – hem de tüccarın lehine olarak dağılıç bağırsağı – üzerinden yapalım:

Lira

120 100 bağırsağın işira fiyatı

3 işçilik

2 atölyenin masarifat-ı umumiyesi

5 sigorta, nakliye ve gümrük

130

²⁰ Kokan, çürüyüp kokan.

Hâlbuki (100) bağırsağın (3000 – 4000) metre geleceği ve en aşağı metresi 2 franga satılacağı cihetle yüz adedi 6000 – 7000 frank – yani şöyle böyle 600 – 700 lira – eder.

Zaten bu iş müteşebbisin çok olmasına ve tüccarlarının ve hatta komisyoncularının bir kaç sene içinde 4 – 5 milyon lira yaptıklarına nazaran herhalde zararlı bir iş olmasa gerektir.

İstanbul'da büyük olarak üç sermaye iş görmektedir:

Bunlar da tophane'de lehli madam (feldman) ile (Asya şirketi) ve Yedikule'de alman tebaasından mösyö (leviç) tir.

Bir kısım komisyoncular da vardır ki Anadolu'dan gelen malların komisyonculuğunu yaparlar. Bunlar tüccarlardan daha ziyade kazanmaktadırlar. Çünkü Anadolu'da bağırsan hemen yarı fiyatadır. Bu meyanda çakmacılarda büyük yeni handa (çingirdayan karabet), kınacyan hanında avusturya tebaasından mösyö (freno); Tahtakale'de yeni hadid handa Yahudi (David) zikr olunabilir.

Tedkikimize nihayet verirken kirişçi amelesinin bir cemiyet etrafında toplanmalarını temenni ederiz.

V.

– Marksizm Karşısında Burjuva İlimi –

Sorbon darülfünun müderrislerinden mösyö bogle; geçenlerde darülfünunumuzda iki seri konferansta her fırsattan bil-istifade – pek kabil-i izah hisler taht- tesirinde – Marksizm’e hücum etmiş, Marksizm’in meydana çıkardığı iki büyük tarihi kanunun hadisat tarafından teyyüd etmediğini iddia etti. Bunlardan biri (*catastrophe*) diğeri – (*Paupérisation*) nazariyesidir.

Mösyö bogle bununla da iktifa etmeyerek, bilhassa ikinci seri konferanslarında, ahlak ve din meselelerini sosyolog! gözüyle ve gözlüğüyle tedkik ederken Marks’ın [tarihî maddecilik: *matérialisme Historique*] ismiyle meşhur olan ve hakikatte [iktisadî muayyeniyetçilik = *détermisme économique*] demek daha muvafık olan tarihi izah tarzının – yanlış demeye cesaret edemeyerek – eksik olduğunu söyledi. . . Ve müddeasını isbat için, vaktiyle Marksist geçindiği halde harb-i umumiden beri diğer birçok yalancı Marksistler gibi irtidad²¹ ederek (çek – islovakya) reis-i cumhuru olan mösyö [729] “[...]” ten istişhad etti. Zaten Marks’ın bütün burjuva tenkitçileri, Marks’ın vaz ettiği usulü, meydana çıkardığı tarihi hakikatleri ve kanunları red ve cerh etmek için bizzat Marks’ın kendi eserlerini bırakıp Marks’ın müfessirlerinin yazılarına müracaat etmeyi adet edinmişlerdir. Şüphesiz bu tarz kendileri için daha kolay ve muvafık geliyor ve Marks’ın söylemediklerini ona istinad etmek, onun fikir ve nazariyelerini tahrif eylemek için de bundan başka çare de yoktur. . . Bu ancak bu sayede mösyö bogle iddia edebilmiştir ki: [Marks’a göre, din, fikir, hukuk. . . Birer hayalden, *epiénoméne* den başka bir şey değildir]

Marksizm’in ilgasını bilenlerin, Marksizm’i bizzat Marks ve Engels’in eserlerinden öğrenenlerin bu fahiş hatayı irtikab etmelerine imkân yoktur.

Marks’ın, paleketkini, iktisadi muayyeniyetçiliğin ne demek olduğunu, bu ve gelecek sayılarımızda – ayrı makalelerle izah edeceğiz. Ben, bu makalemde yalnız Marks’ın (poperizasyon – fakirleşme) nazariyesinin, bilhassa harb-i umumiden beri cereyan eden hadisat tarafından – mösyö bogle’nin iddia ettiği gibi – tekzib mi, yoksa teyid mi edildiğini tedkik edeceğim.

* * *

Harpten evvelki sosyal – demokrasi için, Marksist doktrinin esaslarından biri olan (poperizasyon) nazariyesinin doğruluğunu inkâr etmek adet haline girmişti. Hatırlatalım ki, Marks’a göre sermayedar nizam-ı içtimaisinin hususiyetlerinden, evsaf-ı mümeyyizesinden biri; amele sınıfını yaşamak ve tenasül etmek ihtiyaçları ile taayyün eden mutavassıt maişet seviyesinin dünuna indirmek temayülüdür. Bunun neticesidir ki, sermayedar nizam-ı içtimaisinin inkişaf ve terakkisi amele sınıfının daimi fakirleşmesini tevlid eder.

“revizyonizm” [*²²] in piri Bernştayn, Marks’a muhalif olarak iddia ediyordu ki, kapitalist rejimi inkişaf ettikçe amelenin vaziyeti fenalaşmadığı şöyle dursun, bilakis iyileşiyor. İddiasını, on dokuzuncu asırda ve bilhassa (1850 – 1900) seneleri zarfında amelenin hakiki

²¹ Din değiştirmek, dinsiz olmak.

²² [*] Marksizm’in burjuvazi lehine tagyiri.

ücretinin gayet mahsus bir surette tezayüd ettiğini isbat eden birçok istatistikler üzerine istinad ettiriyordu. . . Marksizm'in bu suretle tefsir ve tashihi, zaruri bir surette sosyalistlerin ihtilal taktikleri üzerinde de icra-yı tesir edecekti. Yani, bu nokta-i nazar kabul olunduğu takdirde "ihtilal" kelimesi, Marks'ta olduğu gibi siyasi iktidarın proletarya tarafından kuvvetle zabtı manasını kaybeder ve müteakip ıslahat vasıtasıyla, sosyalizmin sulh-perverâne bir surette tahakkuku manasını ifade eder. Artık sosyal – demokratlar için esas gaye ve hedef ihtilal değil, ıslahattır. Bütün sa'y ve gayretlerini bu noktaya tevcih ve teksif etmelidirler.

O zamanlar, hakiki; Ortodoks Marksist geçinen "Kautski" (*Neue zeit*) mecmuasında Bernştayn'ın bu iddiasını reddetmeye ve Marks'ı sözde revizyonizme karşı müdafaa etmeye çalıştı. Fakat bu müdafaa, acemi veyahut düşman bir avukatın müvekkilini farkında olmayarak yahut kasten mahkûmiyete sevk eden bir müdafaasına çok benziyordu. Fil-hakika Kautski Bernştayn'ın iddialarının esasına – yani proletaryanın vaziyetinin kapitalist rejimin inkişafıyla beraber i[yi]leşmeye doğru sa'i²³ olduğuna – itiraz etmeyerek, sadece Bernştayn'ın vasıl olduğu neticeyi inkâr etmekle iktifa ediyordu. Bunun için mahud proletaryanın (*ictimai fakirleşmesi*) nazariyesini ortaya attı. Kautski iddia ediyordu ki: (fakirleşme – (*appauvrissement*)) kelimesinin Marks'a göre mutlak değil nisbi bir manası vardı. Şüphesiz proletarya sınıfın[ın] vaziyeti elli seneden beri iyileşmişse, aynı suretle muhakkaktır ki zengin sınıfın vaziyeti inkâr onunla kabil-i kıyas olmayacak derecede iyileşmiştir. O suretle ki bu iki zıd sınıfı yekdiğerinden ayıran uçurum her gün daha fazla derinleşiyor ve bu hal proletaryaya, mütezayid bir içtimai adaletsizliğin kurbanı olduğu ve yalnız ihtilalin bu adaletsizliğe nihayet vereceği hissini telkin ediyor. Kautski'ye göre Marks'ın (poperizasyon) nazariyesinin hakiki manası budur.

Bu suretle anlaşıldığı takdirde; Bernştayn'ın delilleri nazariyeyi şüphesiz herc edemezdi. Ve ihtilal, sosyal – demokratların mesaisinin hakiki hedefi olarak kalıyordu.

Fakat hakikatte, Kautski, Bernştayn'ın vasıl olduğu neticelerden, hiç de mukni²⁴ olmayan bir belagat oyunu ile kurtulmuştu. .

Marksist doktrinini kurtarmak için ileri sürdüğü (*proletaryanın ictimai fakirleşmesi*) nazariyesi, hakikatte onun red ve inkârından başka bir şey değildi. Kautski bu nazariyesiyle ihtilale, sırf (ideolojik – fikrî) esaslar vermekle, Marks'ın istinad ettirdiği iktisadi esası ondan almış ve enfüsü²⁵ arzu ve iradede müstakil olan tarihi zaruret – mahiyetini ondan nez' etmiştir.

Şüphesiz Bernştayn'ın, mutavassıt amelenin ücretinin (1850 – 1900) seneleri zarfında tezayüd ettiğini iddia etmekte hakkı [730] vardı. Bu iddia, Marks'ın tahlilinin kıymetine zerre kadar halel vermiyordu.

Fakat asıl mesele şurada idi: Kautski de Bernştayn gibi unutuyordu ki Marks'ın ortaya koyduğu kanunlar, (temayül kanunları – *lois de tendense*) dan başka bir şey değildir. Ve binaenaleyh kapitalizm (vetiresi – *processus*) ayrı bir surette tasavvur edilen aksamından birinde değil, ancak heyet-i mecmuasında mülahaza edildiği takdirde tahakkuk edebilir.

Marelli, umumi olarak kapitalist cemiyeti tahlil ediyor ve bütün cihan iktisadiyatını nazar-ı dikkate alarak kapitalist inkişaf ve tekâmülünün zaruri bir surette proletaryanın

²³ Çalışan, yürüyen, cemaat başı.

²⁴ İkna eden.

²⁵ Kişisel.

vaziyetini fenalaştıracağını iddia ediyordu. Marks'ın bu dâhiyane tahmininin son hadisatla da teyid ettiğini şimdi göreceğiz.

Hâlbuki Kautski, amele sınıfından, münhasıran Avrupa ve Amerika proletaryasını anlıyordu ve o suretle muhakeme yürütüyordu. Şüphesiz bu kısım proletaryanın vaziyeti – Bernştayn'ın tedkik ettiği seneler zarfında – iyiliğe doğru gitmiştir. Fakat Bernştayn'la beraber Kautski'nin ve bütün revizyonistlerin görmedikleri yahut görmek istemedikleri nokta şu idi ki: amele sınıfının vaziyetindeki bu salah, müstemleke halkının bî-aman mahv ve istismarı pahasına elde edilmiştir. Kapitalizm, müstemlekelerden elde ettiği azim temettülerden cüzi bir kısmına proletaryayı da iştirak ettirmiştir.

Diğer cihetten, bir amelenin vasati ücretinin, bu sınıfın tarihin muayyen bir devresinde içtimai vaziyetini takdire müsaade eden ve onun terakki veya tedennisini ölçmeye yarayan bir miqyas olduğunu, iddia etmek çok yanlıştır. Bu suret-i muhakeme, ne kapitalist iktisadiyatını mütemediyen alt üst eden ve amele sınıfı için feci ızdırapların menşei olan buhranlar, ne de kapitalist cemiyetinde yüz binlerce, milyonlarca ameleli aileleriyle beraber açlığa mahkûm eden daimi (şumaj – işsizlik) ı nazar-ı dikkate almaz.

Diğer cihetten, şüphesizdir ki 1850'den, Bernştayn'ın istatistiklerinin tevakkuf ettiği tarih olan 1900'e kadar mutavassıt bir amelenin hakiki ücreti tezayüd etmiştir; fakat bu tarihten itibaren bu ücret, azalmaya doğru büyük bir temayül gösterir.

İktisatçı jarl jid bu azalmayı 1912 senesi için % 25 olarak tahmin ediyor. Ve bu mühim hakikat bizi meselenin halli yolu üzerine koyar.

* * *

Şimdi meseleyi tedkik edelim:

Kapitalist (vetiresi – *processus*) tefriki kolay iki esaslı safhayı ihtiva eder.

Bizzat kapitalist rejimi ile başlayan birincisine (serbest rekabet safhası) denilebilir; 1890 senelerine doğru başlayan ikincisine ise (inhisar) yahut (emperyalizm safhası) ismini verebiliriz.

Birinci devrede kapitalizm serbest rekabet esası üzerine inkişaf eder, yeni piyasalar açar ve faaliyet sahasını mütemediyen genişletir.

Proletarya ile burjuvazi arasındaki ihtilaflar; mahalli ve ikinci derecede olan menfaatlerin tesadümünden hâsıl olduğundan nisbeten az zaman devam eder ve çabuk halledilirler.

Bu devrede tekniğin ve makinelerin mütemadi terakki ve tekemmülü, patronlara amelenin istediği ücretleri vermesine müsaade ediyordu ve amele kanunları, sermaye ile sa'y arasındaki münasebetleri tanzim eden bir vasıta gibi görünüyordu. Sendikalar, vazifeleri münhasıran amelenin mesleki menfaatlerini müdafaa etmek olan sadece mesleki teşkilatlar olarak tasavvur ediliyordu. Zaruri ihtilal fikri, vaziyeti, mukadderatı yavaş yavaş fakat devamlı bir surette salah bulan amele sınıfında henüz doğmamıştı.

İkinci devrede, kapitalist istihsal tarzının dâhili tezadları, bilakis, birinci planda görünür. O vakte kadar görülmemiş büyük ve vahim buhranlar kapitalist rejimini kökünden sarsarlar.

Rekabet, yerini inhisara terk eder. Müthiş tröstler teşkil eder. Bunlar, el işi ve mevad-ı ibtidaiye piyasalarını zabt etmek için mücadeleye girerler. Fakat bu mücadelenin icab ettirdiği masraflar, her şeyden evvel amele sınıfı üzerine yüklenir.

Evvela, erzak fiyatlarının yükselmesi, ücretinin hakiki kıymetini azaltmak suretiyle, proletarya için büyük bir darbe teşkil eder. Sonra onun bizzat *nominal* ücreti de – tecavüze uğrar. Buhranlar neticesi hâsıl olan işsizliğin terakkisi, tröst halinde organize olan fabrikaların bir kısmının kapanması ve iş tekniğinde (Taylor) sistemin ithali, yüz binlerce, milyonlarca ameleyi kapı dışarı atarak, patronların ameleye kendi şartlarını kabul ettirmesine müsaade etmiştir. İşte, bu şerait dâhilinde, zaruri ihtilal fikri zihinlerde doğdu ve yerleşti. Ve lonca sendikalizmi, yerini ecirliğin ve patronluğun lağvı için çalışan inkılâpçı sendikalizme terk etti.

Demiştik ki bu ikinci devre 1890 senelerine doğru başlar. Hâlbuki Bernştayn mahud eserini yazdığı zaman (1899 – 1900) bu tahavvulat; uzun bir devreyi ihtiva [731] eden bir istatistikte gözükmek ve binaenaleyh Bernştayn'ın ondan çıkardığını zannettiği neticeleri tekzib etmek için kâfi derecede kuvvet ve sarahatle kendini hissettirmiş değildi. Fakat revizyonist neticelerin pek acele çıkarıldığını, ve Marks'ın tahminlerinin hemen riyazi bir katiyetle tahakkuk edeceği yeni bir devrenin açıldığını görmek için bir kaç sene sonra neşredilen istatistikleri tedkik etmek kafidir.

* * *

Diğer meselelerde olduğu gibi bu nokta üzerinde de cihan harbi, Marks'ın hesap ve tahminlerinin doğruluğunu gayet parlak bir surette göstermiş ve isbat etmiştir. Vüsat, müddet ve derinlik itibarıyla, kapitalist rejimini asri inkişafı esnasında sarsan bütün buhranları geçen hal-i hazır buhranı, evvelki buhranlardaki aynı hadiseleri, fakat gayr-ı kabil-i mukayese bir vüsatle bize gösteriyor.

Kapitalist rejiminin inkişafının tabii neticesi olan harp, bu rejimi, esasından sarstı. İcab ettirdiği müthiş masraflar, senelerden beri biriken servetlerin büyük bir kısmının mahvı, on milyonlarca insanın ölümü, mağlup devletlere galip devletler tarafından tahmil edilen tahammülsüz yükler; kapitalist iktisadiyatını gayet derin bir surette alt üst etti. Muharip devletlerin ekserisinin fakirleşmesinden ileri gelen – *change* sisteminin umumi inhilali, harpten doğrudan doğruya müteessir olmayan memleketlerde bile karışıklığı mucip oldu. Ve evvelki buhranlarda olduğu gibi, bugünkü buhranın bütün ağırlığı yine proletarya sınıfının üzerine yüklenmektedir. Fakat birer nema buhranı olan evvelki buhranlar, istihsal masraflarının azaltılması, istihsalat teknik vasıtalarının tekemmülü, gayr-ı müsaid şerait içinde olan fabrikaların kapatılması, nisbeten mahdud bir nisbette ücretlerin tenkisi. . . gibi muhtelif vasıtalarla izale edilebilirdi; fakat hal-i hazır buhranının, ancak amele sınıfının hayatını tehlikeye koyan, onu en derin ve na-kabil-i tahammül bir esaret altına sokacak olan tedbirlerle önüne geçilebilir. Harb-i umumiden beri cihanın vaziyet-i iktisadiyesi üzerine seri bir atf-ı nazar etmek bu iddianın doğruluğunu anlamak ve tasdik etmek için kâfidir.

Cihan harbinin neticesi olan bugünkü buhranı teşhis eden esas vakıa, şanj sisteminin inhilalidir ki bu, cihanın iktisadi vahdetini kırmış ve eski iktisadi kadrolar dâhilinde tekrar normal faaliyete geçmek imkânını selb etmiştir. Fakat diğerlerinden ne kadar farklı olursa olsun, hal-i hazır buhranı da, bundan evvel kullanılan vasıtalarla halledilecektir. Yalnız, istihsal

masarifinin azaltılmasıdır ki kapitalizmin, hal-i hazır buhranını halletmeye ve eski faaliyetini tekrar tesise müsaade edecektir.

[resim var]

Resimdeki yazı: pahalılık işsizlik yevmiyelerin azlığı!!!

Bugünkü hakiki vaziyet şudur:

Şanj sisteminin inhilali dünyayı iki ayrı kısma taksim etmiştir: parası yüksek ve alçak olan memleketler. . . İkinci kısma dâhil olan memleketlerde, paranın sukutu, bir cihetten ihracatın müthiş bir surette tezayüdünü, diğer cihetten memleket dâhilinde eşya ve erzak fiyatlarının – feci bir surette de yükselmesini mucip olmuştur. Birinci kısma dâhil olan memleketlerde ise, paranın yüksek kıymeti, parası düşük olan memleketlerin rekabetinden dolayı sanayiin tevakkufuna ve binaenaleyh müthiş bir işsizliğe ve ücretlerin umumi bir surette azaltılmasına sebep olmuştur. İki surette de, bu vaziyetin bütün feci neticelerine tahammül eden amele sınıfıdır. Onun zararınadır ki kapitalizm harple bozulan muvazeneyi tekrar tesis etmeye çalışıyor.

Yalnız bu kadarla da kalmıyor. Parası düşük olan memleketlerdeki fiyatların tereffuuna, parası yüksek olan memleketlerdeki işsizliğe, ücretlerin tenziline; iş saatlerinin ziyadeleşmesi de ilave edilmek lazımdır. Bu; patronlara diğer memleketlerle rekabet etmek ve kapitalist devletin bütçesinin açığını kapaması için muhtaç olduğu çok ağır vergilere karşı koyabilmek imkânını vermekle beraber, [732] kendilerinin yaşamlarına müsaade edecek bir seviyede tutmayı temin eyleyen zaruri bir tedbir olarak ameleye zorla kabul ettirilmiştir.

Tarihin hiç bir devresi yoktur ki ücretli işçilerin vaziyeti bu kadar feci olsun. Fil-vaki biz, bu kadar derin ve umumleşmiş bir sefaletle hiç bir devrede şahid olmuyoruz. . Eski zaman buhranları amele sınıfının nisbeten mahdud bir kısmına inhisar ediyordu. Bugün, amele sınıfının hemen heyet-i mecmuası bunun tehdidi altındadır. Hiç bir memleket, amele sınıfın hiç bir kısmı yoktur ki bundan müteessir olmasın. Merkezi Avrupa memleketlerinde (Almanya, avusturya, Polonya, Romanya) amele sınıfı kıtlığa yakın bir halde bulunmaktadır. 1914 senesine nisbetle maişet seviyesi % 100 derecesinde tenezzül etmiştir. Kâfi derecede gıda alamamaktan yüz binlerce amele çocuğu verem olmaktadır. Süt, et, yağ. . . Amele sofrasında artık pek nadir görülen şeylerdendir. Havaic-i zaruriye fiyatının mütemadi tereffuu, bil-vasıta vergilerin müthiş surette tezayüdü, mesken buhranı proletarya sınıfının vaziyetini gittikçe daha fazla gayr-ı kabil-i tahammül bir hale koymaktadır. En bî- taraf istatistiklere göre merkezi Avrupa amelesinin maişet seviye-i vasatıyesi hayat için zaruri olan asgarinin/asgarinin dörtte biri derecesinde dûnudadır.

Fransa İtalya, İsviçre İngiltere Amerika. Gibi parası az çok olan yüksek memleketlerde amele sınıfının vaziyeti bu kadar ümitsiz olmamakla beraber, pek de parlak değildir. Yekûnu milyonlara balığ olan işsizler ordusu, bu “zengin” memleketler amele sınıfının duçar olduğu sefaletin derecesi hakkında bize sarıh bir fikir verebilir.

İktisadi sahadan siyasi sahaya geçecek olursak, vaziyetin daha vahim olduğunu görürüz. Hiç bir zaman istismar edilen sınıfının bu kadar tazyik ve istibdad altında ezildiği, bu sınıfı ezmek için bu kadar şiddetli ve sistematik bir mücadele tanzim edildiği görülmemiştir. Hâkimiyetinin elden gideceğini hisseden burjuvazi her ne bahasına olursa olsun proletaryanın

mukavemetini kırmaya, onun müdafaa ve mücadele teşkilatlarını mahvetmekte mezbuhâne²⁶ bir gayretle çalışıyor. Her yerde inkılâpçı sendikalizm, komünizm propagandası hudutsuz bir vahşetle, men edilmek isteniyor. Nizam ve intizam!! ı muhafaza etmek ve inkılâpçı amele teşkilatlarına karşı mücadele etmek maksadıyla, devletin resmi ordu ve jandarmaları haricinde hususi teşkilatlar meydana gelmiştir. Hükümetlerin kendi ordularına güvenemeyerek, kapitalist nizam-ı içtimaisinin müdafaa ve muhafazası için devlet teşkilatlarının hâricinde ve hatta bazen onlarla muarız olan kapitalizmin sadık bendelerinden mürekkep askeri teşkilatlar meydana getirmeye mecbur olmaları son derece şayan-ı dikkat tarihi bir hadisedir ve bu bize, burjuva devletin, ne kadar zaafa duçar olduğu, sen devirlerini yaşadığını gösteren bir işarettir. Bütün memleketlerde inkılâb ve komünist hareketlerini boğmak için istisnai kanunlar çıkarılmakta, inkılâpçı amele rehberleri birer suret ve bahane ile yok edilmektedir. Kapitalist zindanları her gün inkılâpçı amelelerle dolmaktadır.

Bu bî-aman mücadelede, proletaryanın son otuz sene zarfında bin müşkülât ve fedaKarlılıkla kazandığı demokratik!! hürriyetler, yekdiğeri arkasından mahv olmaktadır. İnkılâpçı gazetelerin kapatılması, inkılâpçı rehberlerin türlü yalan ve iftiralarla mahkûm edilmek suretiyle susturulması, amele mitinglerinin, içtimaların men edilmesi, bazı memleketlerde inkılâpçı sendikaları fesh edilmesi ve grev hakkının tanınmaması. . . Sa'y ile sermaye arasındaki bu hayat ve memmat mücadelesinde henüz iktidar mevkiinde olan ve bütün cebir ve tazyik vasıtalarına elan malik bulunan burjuvazinin sınıf şuurunu nihayet idrak ederek tarihin kendisine tayin ettiği rolü ifa için ciddi bir surette işe koyulan proletarya sınıfına karşı kullandığı tahrip ve tedhiş silahlarıdır.

Artık cihanın bu vaziyeti karşısında poperizasyon, nazariyesinin kıymeti hakkındaki eski münakaşanın kıymeti safra münce²⁷ olmuştur. Bilhassa, harb-i umuminin açtığı bu herc ü merc-i umumi, devri, bu münakaşanın ne kadar bî-lüzum ve manasız olduğunu bütün vuzuhla göstermiştir. Marks'ın, kapitalizmin inkişafının, proletaryanın maişet seviyesini, – Kautski'nin zannettiği gibi nisbî değil, mutlak bir surette – zaruri olan asgari hadden aşağıya tenezzül ettiğini iddia eden nazariyesinin doğruluğu artık tamamıyla sabit olmuştur.

Cihan vaziyetinin tedkiki gösteriyor ki, bugün bizzat proletarya sınıfının mevcudiyeti, hayatı mevzu-ı bahistir. Kapitalist rejiminin devamı; amele sınıfı için, vaziyetinin daimi fenalaşmasını ve gittikçe vahimleşmesini ve zamanında silkinmezse, onu esaretten daha feci bir vaziyete götüreceğini [mi] ifade ediyor?

Marks'ın gösterdiği gibi; kurun-ı ula cemiyeti, esirlerine olmayacak kadar yiyecek veriyordu, Hâlbuki kapitalist cemiyet, ancak binlerce, yüz binlerce amele kitlelerini feda ederek yaşayabilir.

Bu vaziyet ve bu hakikat karşısında, proletaryanın takip edeceği hat ve hareket sarih ve katidir. Her zamandan ziyade bugün [733] kapitalist rejiminin mahvı onun asıl ve en yakın hedefi olmuştur. Bu proletarya sınıfı için bir hayat ve memmat meselesidir.

Mösyö bogle ile beraber cihanın karnı tok, sırtı pek bütün burjuva amilleri, amele idealine ihanet eden bütün yalancı sosyalistlerle beraber, revizyonist davulunu çalabilirler,

²⁶ Boğazlanır gibi, çırpınarak, son ümit ve son kuvvetle.

²⁷ Sona ermek.

proletarya sınıfının vaziyetinin iyileştiğini iddia ederek onu hakiki hedefine doğru yürümeden, asıl gayesini tahakkuk ettirmekten vazgeçirmeye çalışabilirler.

Son senelerin pek acı tecrübeleriyle şuurlanan ve yeni inkılâpçı çerçeveler dâhilinde teşkilatlanan proletaryanın bütün bu efendilere vereceği cevap şudur:

Efendiler, biz hakiki kurtuluş yolunu ve rehberlerini bulduk. Sizin her zaman çıkmaza götüren fuzuli delaletinize ihtiyacımız yoktur.

Sadreddin Celal

TÜSTAV

Üçüncü Beynelmile'in Program ve Layihası

-Mabad-

Bu sahada komünist beynelmileli başlıca şu tedbirleri ileriye sürer:

1)Büyük sınaî müessesatın, vesait-i nakliyenin, posta, telgraf, telefonun, elektrik merkezlerinin, ilh. . . müsadere ve istimlaki.

2)Büyük emlak ve arazinin proletarya tarafından millileştirilmesi ve proletarya diktatörlüğünün idarî cihazlarına teslimi; işletmeye iştirak edecek zirai proletarya tarafından iştirakî bir tarzda arazinin kıymetlendirilmesi; bir kısım arazinin ve bilhassa yoksul ve orta halli köylüler tarafından çiftçi olarak ekilip biçilen tarlaların bu köylülere terk edilmesi (bu arazinin miktarı yalnız iktisadi icabata göre değil fakat aynı zamanda köylülüğün bî-terafılığını temin ihtiyacına – yani onun içtimai ve siyasi ehemmiyetine göre tayin edilir); toprağın ıslahı ve murabaha ve ihtikarla mücadele için mali itibar müessesatı vücuda getirilmesi; köylülere zirai yardım ve müsaid bir tedrisat gibi işlerin teşkilat altına alınması ve ilh. . .

3)Bankaların proletaryaca millileştirilmesi; bütün altın ihtiyat akçesinin ve kıymetli hisse senedatı ve sairenin proletarya devletine devredilmesi; küçük mevduat sahiplerine faiz tediyesinin temin olunması; bankaların merkezleştilmesi, bütün bankaların, cumhuriyet merkez bankasına tabi kılınması:

4)Büyük toptancı ticaretin millileştirilmesi: ve beledileştirilmesi.

5)Devlet borçlarının fesih ve ilga olunması.

6)İhracat ve ithalat ticaretinin inhisarı.

7)Büyük matbaaların ve büyük gazetelerin proletarya tarafından inhisar altına alınması.

Bu tedbirlerin tahakkuku esnasında, daima atideki mülahazaları nazar-ı dikkate almalıdır:

Millileştirme, esas itibarıyla, küçük ve mutavassıt işletmelere teşmil edilmemelidir. Filhakika iktidara hâkim olan proletarya, bilhassa diktatörlüğünün ilk zamanlarında küçük ve mutavassıt istihsal şubası arasındaki rabıtayı tesise kifayet edecek miktarlarda memur ve müstahdeme malik bulunmayacaktır. Saniyen proletarya, orta bir vaziyet işgal eden içtimai grupları kendisine karşı çevirmemelidir. Muzaffer proletarya, bir mütemerkiz ve sistemli idareye müsaid istihsal şubeleri ile, ellerinde ölü bir ağırlıktan başka bir şey olamayacak olanlar arasında doğru bir nisbet tesis etmek mecburiyetindedir. Bu sonraki vaziyette olanlar teşebbüs-i şahsiye terk edilmelidirler.

Bu esaslı tedbirleri tatbik etmekle, proletarya, sermayedarlıktan sosyalizme geçiş devresinde, önüne çıkan en ruhlu iktisadi meselelerin halli için ihtiyaç olan başlıca şartları tahakkuk ettirmemiş olur. İcra ve fiiliyat tarzlarını; bir taraftan erişilmek matlub olan gayenin ihdas ettiği iktisadi zaruretlere, bir taraftan da vatandaş muharebesinin ve harici harplerin siyasi ilcaatı tayin ederler. Bu ilcaatın hükmü ise uzun müddet devam eder ve zaman zaman yeniden kendisini gösterir. Her memleketin kongret, vaziyet-i siyasiye ve iktisadiyesine ve beynelmileli zaruretlere göre, az çok uzun bir müddet için düşman unsurların maddi temellerini baltalayan,

mevcut ihtiyat eşyanın usullü bir tarzda istihlakini temin eden, fakat buna mukabil – proletarya iktisadiyatının lazım gayr-ı müfarık²⁸1 olan – şahsi teşebbüsün iktisadi münebbih²⁹lerini tahrip suretiyle [vaz-ı yedler ve saire. . .] istihsal kuvvetlerinin terakkisini son derecede [734] güçleştiren ve hatta imkânsız kılan bir siyasi - iktisadi usul tatbiki mecburiyeti hâsıl olabilir: bu da harp komünizmidir.

Vatandaş muharebesi hitama erer ermez – yani amele sınıfının siyasi hâkimiyeti bir defa kuruldu mu, iktisadi zaruretler kati bir tarzda icra-yı tesir ederler, Hâlbuki, harp komünizmi usulleri ikinci safhaya geçerler ve nihayet zail olurlar. Demek oluyor ki, içtimai iktisadiyatın heyet-i mecmuası, proletarya diktatörlüğünün ilk devresinde, şu manzarayı arz eder:

İçtimaileştirilmiş büyük sanayi ve büyük zirai malikânelerden tutunuzda esnaf sanatkâr ve köylülerin küçük müessesatına varıncaya kadar iktisadi işkâlde büyük bir tenevvü mevcuttur. Memleket sermayedarlık idaresi itibarıyla evvelce ne kadar geri ise bu iktisadi şekiller de o kadar mütenevvi ve müteaddiddir.

Bu mütenevvi iktisadi şekillere, bir taraftan, mütenevvi sınıflar, bir taraftan da mütenevvi iktisadi münebbihler tekabül eder. İstihsalin seyri ve bin-netice istihsal kuvvetlerinin inkişafı bunların harekâtına bağlıdır.

İktisadiyat ve istihsal işkalinin tenevvüü de onlar arasındaki münasebatın şeklini tayin eder. Hususi küçük iktisadiyatın tesiri ne kadar büyük olursa, pazarın temin ettiği rabıtada, kendisinden münbais bütün netayiciyle birlikte, o kadar büyük bir rol oynar.

İktisaden tesiri kati olan büyük istihsal şubelerini elinde bulunduran proletaryanın iktisadi siyasetinin başlıca hedefleri buradan istihraç olunabilir. Büyük sanayi ve nakil vasıtalarının iktisadi şeklinden ve aynı zamanda devlet cihazının kudretinden istifade suretiyle, hususi iktisadi faaliyet münebbihlerini o tarzda tanzim etmek lazımdır ki, neticede onların ortadan kalkmaları azami derecede ağrısız ve sızısız olsun. Matlub olan, pazarı tanzim kasdıyla, ona uymaktır. Proletarya, istimalden sakıt iktisad nevelerinin mütemediyen doğurduğu tacirler, sermayedarlar, ilh gibi, yeni burjuvazyaya ile rekabet sayesinde ve Pazar vasıtasıyla ki, bu iktisadi işkali yenecektir. Pazara uymak biz-zarure sermayedarlık usullerinin ve şekillerinin kullanılmasını mucib olur. Mesela hesabat, nakden tediyat, borsa ve bankalar ve saire de dâhil olma üzere ticaretin teşkilatlanması gibi. Mamafih, proletarya devleti müessesatı içinde, az çok sermayedarlığı andıran bu işkalin muhtevası sermayedarlığa münafi ve zıd bir mahiyettedir. Tıpkı muntazam proletarya ordusunun şekli; onun içindeki sermayedarlığa zıd muhtevanın kuvvetlenmesini ve büyümesini temin ettiği gibi. Diğer cihetten bu şekillerin ve usullerin tatbiki, bizzat kendilerinin yok olması tohumlarını koynunda taşır. Büyük proletarya istihsali ne kadar ileri gider, pazarın sıklet-i izafiyesi ne kadar tenakus eder; sistem ne kadar yayılırsa, iktisadi faaliyetin sermayedarlık işkali o kadar ehemmiyetini kaybeder.

Aynıyla, içtimaileştirilmiş müessesat içinde de, sermayedarlık nüfuzunun icra-yı tesir etmekte devam etmesine ve bizzat amele sınıfının gayr-ı mütecanis olmasına binaen, az çok geniş bir mikyasta sermayedarlık usullerinin muvakkaten tatbiki zaruridir. Mesela ikramiye, yapılan işe göre ücret usulleri gibi.

²⁸ Ayrılan.

²⁹ Uyandıran.

Diğer cihetten, proletarya devleti, küçük müstahsillerin arz ettikleri, işiraki iktisadiyata intikal şekillerini bütün kuvvetiyle müdafaa ve teşvik etmeye mecburdur. Köylü kooperatiflerinin ehemmiyeti büyük zirai memleketlerde müstesna bir derecededir. Sermayedarlık idaresi ve burjuva diktatörlüğü altında kooperatiflerde sermayedar iktisadiyatının heyet-i mecmuasına dâhil oldukları için, nasıl ki köylü kooperatifleri, sermayedarlığın müşterek bir teşkilatına tahavvül eder ve nasıl ki, mahud “zirai sosyalizm” ıslahatçıların acınacak bir hülyasından başka bir şey değildir. . . Öylece proletarya diktatörlüğü altında, mahirane bir iktisadi siyaset sayesinde ve büyük sosyalist istihsalin inkişafıyla köylü kooperatifleri, biz-zarure, proletarya diktatörlüğünün iktisadi sistemi dâhiline gireceklerdir.

Hülasa, proletarya diktatörlüğü devresinde, sınıf mücadelesi, rakip iktisadi şekiller arasında cereyan eden bir iktisadi mücadele vasfını ihraz eder. Fakat bu şkal[*eşkal olmalı*], bir zamanlar, bir arada büyüyebilirler. Bizim vazifemiz, proletaryaya hasım geri şekillerin mağlubiyetini temin etmekten ibarettir. Bilhassa nazar-ı dikkate alınacak nokta, devlet sanayii ile hal-i teşekkülde bulunan köylü kooperatiflerini, tüccar sermayesine ve tohum halinde bulunan sınaî sermayeye karşı maharetle tevhid etmektir.

Proletarya devletinin elinde bulunmayan iktisadi mahafilde bile istihsal kuvvetlerinin tevziini tanzim edecek tarzda, devlet maliyesini istimal etmek de elzemdir.

Proletarya şehir ile köy arasındaki münasebat meselesinde bilhassa dikkatli ve tedbirli davranmalı, ve köylüyü ferdi faaliyet saiklerinden mahrum etmekten sakınmalıdır.

Pazarın vazifesi ve yeni iktisadi siyaset usullerinin tatbiki, büyük sermayedar istihsaliyle, küçük istihsal arasındaki nisbetin – yani, bunlara tekabül eden milli emlak ve arazinin derece-i tekâmülüne tabi olduğu izahtan müstağni bir keyfiyettir.

[735]

Bir mektub ve bir makale:

Terakkiperverler Fırkası için bir amele ne diyor?

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Amele

Sevgili Aydınlık mecmuası müdüriyetine

Arkadaş!

Gazeteniz; klişesindeki “Aydınlık” kelimesinin mefhumunu isbat edecek şekilde mükemmel çıkıyor. Ve büyük bir alaka ile takib ediyorum. Şayan-ı tebriksiniz. Bu sözlerim bir burjuva ağzından dökülen, yaldızlı takdirat değil, dertli bir amelenin müdafii olan sizin gibileri iştihak ve samimiyetiyle tebriktir. Görüyor ve biliyoruz ki: mevcut Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan başka bir de “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” teşekkül etmiş. Birinci fırka, memleket proletaryası ve daha açıkçası memleket halkını teşkil eden köylü ve ameleli terfih edecek hiç bir şey yapamamıştır ve yapmaya da niyeti yok. Şimdi yeni teşekkül eden Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası beyanname ve nizamnamesinde memleketteki şuurlu ve fakat yekunu henüz az olan ameleli de gözden kaçırmamış ve onlar hakkında da bazı yaldızlı maddeler koymuş. Güya memleketimiz ameleli onların telakkisine göre sersem, budala ve hiç bir şeyden anlamamış gibi ağızlarına bir parmak bal sürmek ve yakın bir atide muhtemel olan Mebusan intihabatında rey toplamak üzere bu maddeleri koymuş. Ben bu maddeleri okur okumaz asabileşmedim. İtidalimi muhafaza ettim ve ediyorum. Lakin kendim o amele içerisinde bulunduğum cihetle benim kadar diğer arkadaşlarımın da tenevvür etmelerini temin zımında bazı şeyler yapacağım. Bunların ancak gazetenizde yer bulacağını düşünerek size gönderiyorum. İnşallah – haber isterseniz – yazım “masanızın altındaki sepete değil matbaaya gider.”

“Aydınlık” – Lemi arkadaş!

Aydınlık kol ve kafa işçilerinin mecmuasıdır. Aydınlık’a gelen hiç bir işçi şikâyeti, işçi makalesi masanızın altına gitmez, onun gideceği bir ok gibi [736] saplanacağı yer Aydınlık sahifeleri vasıtasıyla bütün Türkiye işçilerinin yüreğidir. Her zaman yazılarınızı bekleriz.

Lemi arkadaşın makalesini aşağıya derc ediyoruz:

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın beyanname ve nizamnamesini okuduk. Kendi fikirlerine nazaran çok güzel. Lakin bir de biz zavallı işçilere sorunuz. Bunları biz zavallı işçiler sizden evvelki “Cumhuriyet Halk Fırkası’nda da gördük ve görmekteyiz. Fakat artık milletin ve memleketin, hakiki dertlerini bilen, anlayan ve kendi içinden olan bir fırkaya ihtiyacı vardır. Öyle yirmi dört saat içerisinde Ahmet’e kızıp da Ahmet’inkinden daha genişçe ve fakat ondan pek de farklı olmayan bir programla fırka teşkil etmekle bedbaht memleket halas bulamaz. Halas ancak ve ancak milletin çok iyi anlayabildiği içtimaî inkılâbı tahakkuk ettirebilecek olan bir fırkanın teşkili ile kaimdir. Yeni fırka nizamnamesinin üçü maksad teşekkülü ve mütebaki (58) de umde-i esasiyesini teşkil ediyor. Biz artık işçileri alakadar eden maddeleri mevzu-ı bahs edeceğiz. Deniliyor ki:

“Sermayedar ile mesai ashabının menafii aynı suretle müdafaa edilecektir. Amelenin temettüe iştirak ettirilmelerine taraftarız bunu kanun ile değil ikna ile temine çalışacağız.”

Terakkiperver Cumhuriyetçi efendiler!

Bizi en çok meşgul eden maddeniz işte budur. Sermayedar ile amele her ikisi muhalif iki kutuptur. Binaenaleyh bu iki muhalif müsbet ve menfi kutbun birleştirilmesinden müthiş şimşekler, tehlikeler, hâsıl olacağı muhakkaktır. Binaenaleyh bu davayı bu suretle hele uğraşmanız doğrudan doğruya ikiyüzlü bir siyaset takib etmek istediğinize delildir. Efendiler! Eğer maksadınız hâkimiyet-i avam ise evvela avamdan olan amele ve köylüyü terfih edecek maddeler koymalı idiniz. Siz yukarıdaki maddenizle ameleyle çoktan kaybettiniz! . .

Mademki amelenin temettüe iştirakine taraftarsınız da bunu niçin kanunla temin etmiyorsunuz?

Memleket ameleleri sizden bugünkü hükümet fırkasından atideki maddelerin kanunen teminini istiyor:

1-Mevcut cemiyetler ve tecemmuat kanunlarının ilgasıyla tamamen amele lehine tanzimi.

2-Mesai kanunu.

Biz işçilerimiz ancak ve ancak amele menafini muhik düşünenlerle beraberiz. Daha çok maddeler yazılabilir. Diğerlerini yazmayı diğer şuurlu arkadaşlarıma havale ederken bütün Türkiye işçilerine:

Arkadaşlar: sizleri hasis menfaatleri için alet etmek isteyenlerle birleşmeyiniz.

İttihadınız ancak amele ittihadı olsun diye haykırıyorum!

Eyüb işçilerinden: Lemi Hicran

[735]

Proletarya Diktatörlüğü ve Sınıflar

Gasıbların varlıklarını müsadere için mücadele, bu mücadelenin bütün anasını itina ile ölçmeyi istilzam eder.

Büyük burjuvazi ve büyük emlak ve arazi sahipleri ve bunlara sadık olan zabitan zümreleri, paşalar ve yüksek memurîn sınıfı, amele sınıfının ne yaptığını bilir düşmanlarıdır. Ve bunlara karşı o, mütecellidâne bir cidal açmalıdır. Bu gibilerin teşkilatçılık kabiliyetlerinden, diktatörlüğün layığıyla birleşmesinden ve istismarcı su-i kasdlarının ve isyanlarının kati bir tarzda bastırılmasından sonra ancak istifade etmek mümkündür.

Proletarya inkılâbı için mütehasısların gayet büyük bir ehemmiyeti vardır. Onlardan sadır olacak her türlü aksi inkılâpçı hareketi azimkârane bir tarzda bastırılmakla beraber, aynı zamanda bu ehliyetli içtimai kuvvetten mutlaka istifade etmek lüzumunu da nazar-ı dikkate alarak, proletarya, münevverlerin ve bilhassa harpten pek ziyade mutazzar olanların, iktisadi menafiini ihlal edecek her türlü icraattan kemal-i itina ile tevakkî³⁰ etmeli; fikir sahasında sosyalist yapının ufuklarını genişletmek suretiyle, onları kendi fikriyatının tesiri altına almaya çalışmalıdır.

Köylülere karşı komünist partilerinin işi, onlardan cesim bir kısmını, davaları lehine kazanmaktır. Muhtelif zümreleri yekdiğerinden kati bir tarzda ayıran cihetleri tayin etmek ve her birinin ehemmiyetini nazar-ı dikkate almak suretiyle, muzaffer proletarya, bütün vesaite, her yoksul ve yarı işçi unsurlara müzaheret etmeli; onlara, büyük arazi sahiplerine ait arazinin bir kısmını [736] vermeli, murabahacı sermayeye karşı mukavemetlerini kolaylaştırmalı ve ilh. . . Orta tabakatı, mülklerine arazilerine davalarına, demirbaş eşyalarına ilişmemek suretiyle, bî- taraf kılmaya gayret etmeli. Büyük emlak sahipleriyle bir blok teşkil eden zengin köy mütegalibesinin her türlü tecavüzünü kemal-i şiddetle tard etmelidir.

Ücretli işin ziraatta da taammüm ettiği yerlerde, bu mücadelede proletarya, ziraat işçileri tarafından idare olunan, fakir köylü teşkilatlarına istinad etmeye mecburdur.

Kasabalı küçük burjuvazi de, en pervasız irtica ile proletarya arasında mütemadiyen tereddüd ettiği için, kabil olduğu kadar bî- taraf kılınmalıdır. Bu maksad, ona varlığını bırakmak, bir iktisadi hürriyet bahş etmek, murabahacılığa karşı yardım etmek, ilh suretleriyle istihsal olunur.

Bütün bu sahalarda pek mütenevvi proletarya teşkilatları (kooperatifler, sendikalar, ihtilalin müdebbir kuvveti olan parti ve ilh) bil-fiil proletarya hükümetinin cihazları olmak icab eder. Kendi hükümetlerini bila-kayd ü şart müdafaa ettikleri ve siyasi partileri her şeyin başında bulunduğu takdirde ancak proletarya, üzerine tertib eden vazifeyi, beşeriyet tarihinin en buhranlı devresinde bütün cemiyeti teşkilat altına almak işini başarabilecektir.

Nâkili

Ş. H.

³⁰ Çekinme, sakınma, korunma.

[737]

(Aydınlık) ın sanat sütunları:

Vur Proleter! Vur.

Kayserin ve etrafını alan yüzlerce yağlı ve kokulu saçlı orospunun barbar nazarları altında dövüşen gladyatör;

Kaburgaları dalgaların şiddetinden inleyen bir yelkenlinin içinde zincir-bend Afrika çocukları. Yağız ve güneşin gözü kadar parlak çehrelerine hüznün ve matem imzalarını atmış. Kırbaç altında sapana koşulmak için bir tekne dolusu siyah insan Amerika'ya gidiyor: satılmak için;

İki paşa çocuğunun iğrenç şehvetlerini tatmin etmek için: fildişinden ceylanlar gibi çıplak dolaşan Çerkes kızları. Gönüllerini hicab kemiriyor. Paşazadelerin keseleri dolu. Esirci, kızlara hüner döktürüyor, "Hadi kızım!" yalvarır gibi bir ses fakat bu seste altının şeytani soğukluğunu ve kırbacın paralayıcı dişleri var. Çerkes kızı hele kırıtmassın, hele kalçalarını oynatmassın. Uzanan iğrenç ellerden hele sivri, sert ve sıcak memelerini kaçırmak istesin!

Proleter! Bunları ve bunlar gibi daha binlercesini:

Toprakla beraber bir çeşme, bir öküz, bir köpek gibi satılan mazlum mujiki;

A'şar candarmasının dipçiğini yemiş anadol köylüsünü; bunları tanıyor musun?

Proleter! Ey, makineye yağ gibi atılan mazlum et –

Söyle senin kanında gladyatörün köpürmüş nevmîdisi,

Afrika uşağının ifade edilemeyen matemî,

Çerkes kızlarının beyaz etlerinden fişkırان isyan,

Mujikin, anadol yavrusunun derin ve siyah hüznü

Yaşıyor mu?

Proleter! Gönlündeki is nedir? Nazarların niçin bükülmeye mahkûm bir bıçak gibi yenine saplanıyor. Karıcığının sıska göğsü ne kadar soğuk? Bunu nasırlı ellerin seziyor mu? Yavrularının körpe butları neden pembeleşemiyor? Söyle, kirpiksiz gözlerin senin bu çıplak zaruretini görebiliyor mu?

Sen yerin dibinden siyah kömürleri çıkar, yağ, yağ, dağlar gibi yağ, sen çelikten canavara kolunu kaptır. Bırak bir duvar yıkılsın ve senden evvel nefsini ezsin. Bırak önüne koydukları madde bir saniyede bir cehennem yaratsın dernek gibi binlerce kardeşinden, eğrilmiş çelik levhaların ve birer firkete gibi bükülmüş demir [...] altında bir yağın kül yapıversin! Proleter! Sen satılık bir maddesin. Senin üzerinde cem – tarh, darb, taksim ameliyatı yapılır. Senin piyasan vardır. Sen kitlelerle satılan bir aletsin – kömürünü yağ, çeliği yoğur, karın teneşirsiz, kefensiz ve mezarsız kalsın. Çocukların gayzın pençesinde birer piç gibi kıvransın. Fakat öte tarafta senin yağdığı kömür dağları altın olsun,

Koca göbekli patronun danteller, ipekler ve nefis kokular içinde yaşadığı kadının bacaklarını okşasın, emsin! Senin bir senede kazandığını o bir saniyede ruletin başında sarf

etsin. Sen kan kus, o gülsün. Sen geber, o yaşasın ve yaşatsın. Sen işte bir arhsın. Kırıldın mı yerini başkasına bırak. Git: sefil proleter! Git karıcığının sıska göğsünü dinle. Eğer atölyenin cehennemi gürültüsü kulaklarında uğuldamiyorsa, dinle bak o iki çocuğu beslemiş ciğerlerden ne türlü hırıltılar çıkıyor. Dinle bak o bir zamanlar temiz olan kan nasıl irinden bir seyl halinde her tarafı sararmış vücudu bir bela gibi dolaşıyor.

Oğlum, proleter! Hani elikleri yoğuran penen? Göster onu. Sık onu. şu taşa vur. Vur. Vur! Paralayabildin mi? Bravo sana. Fakat bak, bu ondan sert. Bu işte uşak burjuvanın kalbi. O burjuva ki kokuşuk ve korkak [...] gibi, leş düşkünüdür. Vur, vur, şu kalbe vur. Nasıl; acıdı mı elin? Proleter? Çelikleri hamur gibi yoğuran tosun, bil ki:

Çeliğin tevellüd ettiği nasırlar o kalbi parçalamak için kâfi gelmiyor. şimdi beni dinle, ey gönlüne sisler ve isler kmş adam! Sakın bu idmandan vazgeçme! Bekle o dakikayı ki yumruğunun nasırları şu mundar et parçasını da ezecek kadar sert olsun fakat o zamana kadar vur. Vur. Sağ acırsa, solla vur. Sol acırsa bütün kinin bütün o çıplak ve yetim gnlnle vur. Vur proleter!

Burhan Asaf

(Aydınlık) artık sanat sütunları da açtı.

Yeni resim, yeni şiir,

Arkadaş, unutma! Bu sütunlarda her zaman yer bulur.

[738]

Aydınlıkçılar. . . .

Şu,

Şu da,

Şuradaki de,

Şuradaki işçilerin hepsi,

Şunların yarısı,

Şu ateşçinin kendi, kızı, karısı,

Şu şimendiferci, şu vatman,

Şu patronu selamlayan ustabaşı değil

Ötekisi,

Şu bol paçaları dalgalı iki gemicinin

İkisi,

Şu iğneden

Parmaklarıyla dikiş diken

Kadınlar,

Şu taşlı yolları çarıklarına dolayan

Dağlardan

Dağlara

Güneşi kovalayan

Köylü ırgat,

Şu Marks'ın kafası

Lenin'in gözüyle yazan muharrer,

Sonra bu şiiri söyleyen şair,

Bütün bunların

Şunların

Onların

Hepsi

Hepsinin alnında orak çekikten tacı

Hepsi aydınlıkçılardan,

Hepsi aydınlıkçı!

Nazım Hikmet

Ayağa kalkın efendiler!

Be hey kaburgalarında ateş bir yürek yerine

İdare lambası yanan adam.

Be hey! Armud satar gibi

Sanatı okka ile satan sanatkâr!

Ettiğin kâr

Kalmayacak yanına;

Soksan da kafanı dükkânına

Dükkânını yedi kat yerin dibine soksan

Yine ateşimiz seni

Yağlı saçlarından tutuşturarak

Bir türbe mumu gibi damla damla eritecek.

Çek elini sanatın yakasından

Çek! . . .

Çekiniz

Bıyıkları pomatalı ahenginiz

Süzüyor gözlerini hala

“Koyda çıplak yıkanan” Leyla’ya karşı,

Fakat işte bugün

“Aydınlığın” ağzındaki ateş borularla

Çalınıyor yeni sınıfının marşı:

Ayağa kalkın efendiler!.

Nazım Hikmet

[739]

Bacanın Dibinden:

İşçi Gözüyle:

Son Ortaoyunundan İki Sahne

Yine kan gövdeyi götürüyor. Ocaklarından yangın mı çıktı? Üç yüz tane besili bebek domuz topu ölmüş. Bir nokta etrafında. Eninler, küfürler, naralar. Soluk soluğa, kan ter içinde, gövdeler üst üst gelmiş gıcırıyor.

Yazık! Lavantaların kokusu beyhude yere uçacak! Yazık! “Mir” de, yaptırılmış kostümler – nafile yere buruşacak, bir idman, bir prova, bir komedi için bu kadar zahmet değer mi ya?

Kıpkırmızı suretler konuşuyor:

“Demokrasi efendim. . . Hayır, sen cumhuriyetçi değilsin! Sus rezil, hâkimiyet-i milliye. . . Köylü efendimizdir! Hurra! Braavo! Yuha!” ve sürekli alkışlar.

Uzakta iki seyirci. Köylü ameleyle:

-“Bunlar neden böyle bağırıyor?”

-“Senin ve benim efendiliğimiz hakkında görüşüyorlar!”

-“Şimdi bu kavga biterse efendi mi olacağız?”

-“Öyle olacakmış”

-“Hadi hemşehrim hadi: sen torna tezgâhına ben de? Sapana!”

-“Dur adam – eğleniyoruz.”

“Eğlenelim iyi ama, evde çoluk çocuk ekmek ister – bunların karnı tok galiba. Bizim kara öküz bile arpasını yemeden bu kadar gürültü çıkarmaz.”

İki seyirci işlerine gittiler.

* * *

Madde 36. iki satır. Vaad mi? Temenni mi? Hezeyan mı? Belli değil. Yalnız bir şey muhakkak: terakki-perver cumhuriyetçilerin bu işgüzarlığı karşısında cumhuriyetçi halkçılar parmak ısırıyorlar: ah neden bu bizim aklımıza gelmedi?

Açın ağzına bir parmak bal çalmak, Musa peygamber bile bu usulü ecdadından öğrenebilmişti. Bu basit mütearifede bile atlatılmış olmak – hakikaten bu terakki-perverler yaman politikacı imişler!

Amelenin temettüata iştirakine taraftar imişler. Yalnız bu uğurda bir kanunun ısdarı yirminci asırda pek na-be-mevsim bir hareket olacağından şimdilik bunu ikna tarikini tercih suretiyle mümkün kılmaya çalışacaklarmış. Ne insaniyet-perverâne, ne ulvî. Ne kuvvetli bir 36 ncı madde!

İki satırla ameleyle hoşnut edebilmek zannı! Halkçı cumhuriyetçilere karşı herhalde bir zafer fakat amele bu acemi avukatlara zor vekâlet verecektir. Çünkü amelenin istediği hak iki

satırda hülâsa edilmeyecek kadar çoktur. Bu gibi zarif tekerlemeleri de yutamaz. Bunlar olsa olsa dişlerinin arasında sıkışa kalır; taaffün³¹ etmemeleri için de bir kibrit çöpü ameliyesi kâfidir.

Halkçı cumhuriyetçi, terakki-perver cumhuriyetçi, bilmem neci cumhuriyetçi beylerimiz, paşalarımız da arada bir safra artıklarını mutlaka birinin önüne fırlatacak kadar cömert iseler – bu gibi kemikleri yine kendi bendeciklerinin önlerine fırlatsalar, daha faydalı olur.

Mesela mektepler grevlerine nihayet verilebilir, mesela intihabat davulları daha iyi gümbürder – ilh.

Amele böyle maval dinlemez!

Burhan Asaf

[740]

³¹ Çürüme.

Mezarımı Kazmaya Gelmiştin, Bana Can Verdin.

[[andrea latsfo] nun (rakobi) adlı eserinden adapte bir parça]

Dört süvari jandarmanın önünde, çiftler çiftler topallayan kafiilde ben de varım.

Anafora tutulmuş birer karpuz kabuğu gibi, bilmeksizin, düşünmeksizin, öğrenmeksizin gidiyoruz.

Yüzlerce arkadaş, günlerce aç ve sefil sürünmeye mahkûmuz.

Mankenlerin cambazlığı, dayak, kelepçe, zincir, ızgara, isli koridorlar, kırmızı otomobiller; yeşil masa etrafında az söyleyen, hiç dinlemeyen fakat çok uyuyan sakallı sakalsız adamlar, ara sıra birer kara koncolos gibi hayal meyal kafamda canlanıyorlar.

Bir aydan beri yalın ayak, başı kabak tozlu yollarda taban patlatıyoruz.

Dillerimiz taşlaşmış ekmeğin parçalarını yalaya yalaya sivrilmiş, uzamış, birer yılan dili olmuş.

Artık bana yürüyemeyeceğim gibi geliyor. Dünden beri ayaklarımda müthiş sızılar, bacaklarımda müzik³² bir kaşıntı var. Kaşınmaktan her tarafım yara oldu.

Bugün de tam dokuz saatten beri durmaksızın, dinlenmeksizin yürüdük. Yürüdük. . .

Kalpağımı şarkınla, jandarma onbaşı beğenmişti. Kunduralarını Kayserili şevket'in ayaklarına tıpatıp gelmiş dediler.

Paltomu Sivas revirinde doktor bir tüp kininle mübadeleye değerli bulmuştu.

Hamamcıya derd yanan kurna kaçkını gibiyim. Şimdi yağlı sakalım kafes-i göğsüm üzerinde bit [...]. . .

-Geberdi mi dersin be onbaşı?

-İnşallah. . .

-Gömelim mi kârhaneciyi?

-Adam sende. İmamı çağırın da ilm ü haberini versin.

Bu, kafileden ıskarta çıkan menfilerin başında okunan beylik mersiyedir.

Şuuruma hâkim, fakat bî-hareket, tezek yığınları üzerinde serilmiş yatıyorum.

Onbaşı kafiileyi önlerine katarak defoldu.

İmamla muhtar kahveye gittiler.

[...] peşleri sıra varırken:

-Kanber³³! Diye haykırdı. [...] getiriyorum da emi. . .

Kanber yavaş yavaş yaklaştı. Elindeki kazmayı bir kenara dayadı.

³² Usandıran, bunaltan.

³³ Bir evin gediklisi.

Göz kapaklarının arasından kendisini gözetlediğimin farkında değil.

Üzerime eğilerek başımı salladı:

-Sakalına ne bahan ayuu? Dedi. Bu da he mi uşah.

Ve ağzından derin bir enin fırlarken başındaki poşiyi gözlerine götürdü. Ve sonra ne oldu elan bilmiyorum. Kendi tok ve zinde, tezek duvarlı bir odanın kurumlu ocağı önünde süt içer buldum.

Mezar kazıcım bana yeni can vermişti.

Kanber bacı. Yıllarca evvel bayat muhtarın kapısı önünde, kafasına bakraçla karlı su döktüğün baygın yolcuğu hatırladın mı?

O bugün sana çok yürekten yaklaşmak istiyor.

Yaban ellerin, karlı ovalarında başıboş dolaşan dünkü sefil, bugün sana şükran borcunu ödüyor.

Babasını (keban) revirinde kayıp eden Sivas kızı! [741] Kardeşleri adsız illerde gömülü bağı yanık bacı!

Ben sana Diyarbakır surları önünde Mehmetçliğini kurşunlatan parlak (ispolet) li adam gibi mahmuzlarımı şingirdatarak tepeden bakmıyorum.

(kangal) lı kadir'in sürüsünden hergele çalan aziziyeli jandarma gibi sana çizmelerimi çektirmeyeceğim.

Başındaki oyasız yemeniyi, su toplamış ayaklarıma sargı yaptığın gün gibi, sana yürekten söylüyorum:

-Senin derdin benim de derdim.

Nadire

[resim var]

Resimaltı yazısı: hale hanımın yaptığı portre

Memleketimizde Akademik Ressamlığın İflası

On beş senedir memleketimizde resim, bir vakitler her nasılsa hayırkâr bir nazırın aklına gelerek Avrupa'ya gönderdiği dört beş zâtın buraya getirebildiği ile kalmıştır. . . ve bu gelen resim, menbândan muvasalası kesildiği için getirenlerin ve onların yetiştirdiği taklitçilerin elinde, aynı şeyi görmekten dolayı tekrar edile edile çok çiğnenmiş bir sakız gibi çürümüştür. Sanat insan gibi hayatı olan bir şeydir ve hayat değişmekle kaimdir. Usaresini almaktan kalmış bir meyve gibi dalının ucunda kurumakta olan resmimiz artık cansız, sahte gölgelerden ibaret (figürler) ve sarı camlı bir gözlükle görünen (peyzaj) lardan başka bir şeyi veremez iken başka memleketlerde resim, bizim hatırımız için hayatından, hareketinden maalesef fariğ olmamış ve üzerimizden geçerek yoluna devam etmiştir. Sanat hayattan uzaklaşamayacağı için, tekerrürün doğurduğu atıl ve müzmin kaideleri hayat yıkarak sanatkârı kendisiyle baş başa bırakmıştır. Ve (akademizm) yani ustadan çırağa gelen ve her sahip değiştirdikçe biraz daha gayr-ı samimi olan görenek, babadan oğula intikal eden miras gibi erimiş bitmiştir. Resmimizin üstatları, kodamanları mıncıklaya mıncıklaya bir çamur haline getirdikleri boyaarı içinde hayattan uzak olarak koruyadursunlar. Bizde de resm-i muhitin lakaydisine rağmen yürümektedir. Mecmuamız sanatın her şubesinde olduğu gibi resimde de yeni sanat hareketini temsile ve miskin ve hayide³⁴ teamüllerin esiri olmaktan kurtulmuş genç sanatkârlarımızın eserlerini sırasıyla tanıtmaya çalışacaktır.

Tanzimat'tan beri garb medeniyetini imtisal³⁵e çalıştığımız için bütün sanat hareket ve şekilleri bize garbdan gelmektedir. Bu nüshamızda, garb sanat âlemi ile aramızın ayıran sed-i çini en yeni sanatın numunesi ile aşan bir sanatkârdan bahsedeceğiz.

Bir (desen) ini derc ettiğimiz bu sanatkâr çocuk denecek kadar genç olmasına rağmen kısa hayatı birçok ressamlarımızın gibta etmesi lazım olacak kadar çok sa'yıyla doludur. Sanatkâr için sa'y, kumbaraya atılan para gibi, topraktan cevheri çıkarmak için vurulan [742] kazma gibidir. Sanatkârlarımızın başlarının, boş bir kumbara gibi doluşu ve şayet varsa istidadlarının taht-üz-zemin defineler gibi bize mechul kalışı bundandır. Bugün on sekiz yaşında bulunan hale asaf hanım çocuk iken İstanbul'dan çıkarak şimdiye kadar Roma'da, Paris'te ve Berlin'de kâh akademilerde ve kâh serbest atölyelerde çalışmıştır.

Berlin'de sergilerde muvaffakiyetler kazanan ve mecmualarda kendinden bahs ettiren bu sanatkârın şehrimizde ilk muvaffakiyeti resim anlamayanlardan müteşekkil olan resim âlemi tarafından anlaşılmamış olmaktır. Gazete muhbirlerinin sanat münekkitliği etmesi – memleketimizde anlaşılmalı olsun – kendisine hürmet eden her ressamın hazer³⁶ edeceği bir tehlikedir. Bundan dolayı sanatkâr, yaptığıının kıymetini bilenlere mahsus bir feragatle atölyesine kapanmış, sanat aşkını tatmin etmek için mütemadiyen çalışmakta ve meşhur ressamlarımız gibi ezberden düzgünlü³⁷ kadınlar ve hayattan mahrum ordular değil, tabiatla yorulmaz bir cidal yapmaktadır. Bilerek sarf edilen sa'y hiç bir zaman kaybolmaz. Bundan dolayıdır ki hale hanımın sanatı genç olduğu kadar kuvvetlidir. Hayatı ifade etmesi itibarıyla,

³⁴ Çiğnenmiş, ağızda sakız olmuş.

³⁵ Örnek almak.

³⁶ Çekinmek.

³⁷ Makyajlı.

derc ettiğimiz “baş” kuvvetinde bir resmi henüz hiç bir Galatasaray sergisinde görmedik. Tabiatı yılmayan ve şu başın üzerinde bütün her arızanın her azanın ihdas ettiği müşkülâtı bu kadar ısrarla yenen kaçamaksız bir cesaret ve katiyeti henüz resim üstatlarımızın bir deseninde göremedik. Tabiatla bu mütemadi boğuşmak hale hanımı (realist) yapmıştır. Fakat sade ve teferruatı kaçan bir (realizm) çünkü sanat teferruatla uğraşsa idi acze ve kabiliyetsizliği yapacak başka ne iş kalırdı. Şimdilik ihtisasını portrede tesbit etmiş görünen hale hanım bazı iyi portretistlere nasip olduğu vechile ifade menbaı olan gözlerdeki hayatı harikulade bir suhuletle nakledebilmektedir.

Genç sanat refikimizi her şeyi eskiten, yıpratın muhitimizde büyük sanat aşkını her şeyden üstün tutabildiği için tebrik ederken akide şekerlerine benzeyen resimlerinin üzerinde uyuyan ressamlarımızı on sekizinci asrın akademizmi içinde olmadığını anlamak için uyanmalarını temenni eder ve o zamandan bugüne kadar tamam iki asır geçtiğini hatırlatırız.

* * *

[resim var]

Resimüstü yazısı: jures, büyük jures proletaryanın jures’i!

Resimaltı yazısı: harb-i umuminin ilk günü jures’i katl ettirenler bugün kendilerinin sukuta müheyya olan hükümetlerini, büyük ölünün nam ve hatırasıyla kuvvetlendirmeye teşebbüs etmek suretiyle, jures’i ikinci defa katletmek istiyorlar.

Fakat bakiye-i i‘zam³⁸ının (panteon) a nakl-i ihtifali esnasında (faaliyet komitesi) etrafında toplanan 200,000 işçi jures’i inkılâbın kucağına atmak için sosyal – demokratların ve radikallerin ellerinden kurtarmıştır.

[743]

³⁸ Kemikler.

Tarihi Materyalizm

Diyalektik Nedir?

1

Ölüm anına yaklaşan ferdler ekseriya manevi, dini hissiyata sarılırlar. İnkıraz günleri yaklaşan s?flr[*sınıflar olmalı*] da ekseriya esrarengiz telakkilere ve idealizme ricat ederler. Zamanımızda burjuvazi böyle böyle bir hal yaşıyor.

Sorbon darülfünunu içtimaiyat kürsüsü müderrisi mösyö boğlen'in darülfünunumuzdaki konferansları zamanımızın hâkim sınıfını teşkil eden burjuvazinin içtimai telakkileri namına gülünç bir hadise oldu. Cihan harbini küşad eden ilk silah; gaye-i kemale erişen sermayedarlık saltanatının artık herkesin gözü önünde inhilal uçurumuna doğru attığı ilk adım oldu. Şimdi bu sınıf felsefi, içtimai ve iktisadi tam bir hüzal³⁹ ve buhran manzarası yaşıyor. Dün inkılâpçı bir sınıf olan burjuvazi bugün artık muhafazakârdır. Dün papazları kovan, Hıristiyanlığı ilgaya teşebbüs eden burjuvazi bugün dindardır. Dün kurun-ı vusta hurufatı ve idealizmi üzerinde on sekizinci asrın bütün ilimlerini ve maddeciliğini [materyalizmini] yükselten burjuvazi bugün bizzat hurafat-perest ve idealisttir. Bütün bu sayılıp dökülen şeyler ise hâkim bir sınıf için tam bir hüzal ve ihtizar alametleridir. İşte bütün bu alametleri biz darülfünun salonunda bizzat, burjuva nizam-ı içtimaisinin bir propagandacısı olan mösyö bogle'nin kendi ağzından dinledik ve sevindik.

Mösyö bogle konferanslarında Marksizm'den de bahsetti. Eğer ki o, Marksizm'i, yani ihtizar devirlerini yaşayan sermayedarlığın karşısında yeni bir ilim, yeni bir felsefe, yeni bir alem davasıyla çıkan sınıfın – yani bizim – tarz-ı telakki-i cihanımızı mevzu-ı bahs etmeseydi, biz onu sadece dinlemekle iktifa ederdik. Hâlbuki şimdi cevap vermek mevkiine geçiyoruz.

Marksizm'in esası “diyalektik” tir. Bu kelimenin Türkçesini aramaya lüzum görmüyoruz. Diyalektik bir usuldür, tefekkür ve tedkik usulüdür. Hadisatın, tabiatın, âlemin bir nevi mütalaa ve telakki tarzıdır.

Herkes âlemi bir türlü telakki eder. Bir takım insanlara göre âlem bir cilve-i rabbaniyedir. Mütalaaasından fikr-i beşer acizdir. Bu bir türlü görüştür. Bir takımlarına göre ise âlem bir maddedir; maddenin düsturları ve kanunlarıyla mütalaa edilebilir. Bu da bir türlü görüştür.

Bizim Marksizm'imizde mademki bir felsefe sistemidir, o halde onun da kendine göre âlemi tedkik ve telakki usulü vardır. İşte biz bu usule “diyalektik” ismini veriyoruz.

Diyalektik nedir, diyalektik tarz-ı telakkinin ne gibi esasları vardır?

Diyalektik kelimesi eski Yunanca'daki “diyalog = mübahese⁴⁰” kelimesinden alınmıştır. Mübahese, bilhassa mübahese-i felsefiye, bir silsile halinde bir takım anasırı ihtiva ediyordu. Evvela mevzu-ı mübahese bir “tez” halinde ortaya konur, mukabil taraf bu “tez” i red ve inkâr edebilecek delailini “anti-tez = mukabil tez” lerini ortaya çıkarır, tez ve anti-tezler

³⁹ Zayıflık, bitkinlik.

⁴⁰ Konuşma. (mubahase, mübahese)

birbirlerini red ve inkâr ederler, nihayet dolayısıyla da mübahese-i felsefiyeden bir netice “sentez” elde edilirdi. İşte meşhur idealist alman filozofu “Hegel” mübahese-i felsefiyedeki bu silsileyi fikir” in ve “şuurun” yani “tefekkür” ün seyir ve inkişafına da teşbih ve tatbik ederek bu misüllü bir inkişafa “diyalektik” yahut “diyalektik hareket” namını verdi. Bu tabir evvelce eflatun, Aristo, Kant gibi mütefekkirler tarafından da, fakat her birinde başka başka manalarla ifade [744] edilmiş, lakin hiç birinde “Hegel” de aldığı geniş ve derin manayı almamıştı. Mamafih bizzat “Hegel” de de “diyalektik” muasır materyalizmde yani Marksizm’deki kadar şamil bir mana ifade etmez. Diyalektik en tam, en şamil, en kati manasını bir zaman genç bir Hegelci olan Karl Marks’ta buldu. Karl Marks Hegel’de madde ve maddi varlık üzerine kurulacağı yerde, fikir ve ruh üstüne inşa edilen, adeta “baş aşağı duran diyalektiği ayakları üzerine oturttu, Hegel tarafından onun üzerine üretilen mistik [esrarengiz] örtüyü kaldırdı, onun sert ve inkılâpçı mahiyetini ortaya koydu.

Büyük Rus mütefekkir ve Marksist’i Plehanov der ki:

“Hegel’de, diyalektik, metafizikle [ma-ba’dettabiye ile] karışıktı. Marks da ise diyalektik maddeye, tabiata ve ulum-ı tabiiyeye istinad eder. Hegel de eşyanın seyri ve silsilesi demek, fikrin seyri ve silsilesi demektir. Marks’ta ise fikir ve şuur, âlem haricinin, eşyanın bir inikâsıdır.”

Hülasa Karl Marks afakî, şeni hakikatler “fikir-i mutlak” ta değil âlem-i haricîdedir, şuur ve tefekkürümüzü varlık, yani tabiat, âlem harici tayin eder! Dediği zaman diyalektik Marks’ta en tam ve en kati ifadesini buldu.

Şu halde diyalektik, Marksizm’de hadisatın seyrini tahkik ve tedkik için takip edilen bir usul, bir sistemdir.

Bu sisteme göre evvela hakikat ancak maddedir. Maddenin varlığı haricinde faal veya mütefekkir bir varlık tasavvuru muhaldir. Saniyen her var olan şey daimi bir tebeddül ve cereyan halindedir. Eşya camid değil, eşya seyir halinde. Bütün tabii hadisatın, daha umumi bir tabirle bütün hadisatın esası maddenin hareketidir. Hareket ise başlı başına tezaddır. Şu halde Marksizm’in diyalektiğin mantığı, surî⁴¹ mantığının düsturlarıyla tam bir zıddiyet arz eder.

Bundan başka diyalektik; metafiziğin, yani hadisatı ayrı ayrı, birbirine gayr-ı tabii ve mücerred olarak gören köhne ve müptezel tarz-ı telakkinin zıddıdır. Diyalektiğe göre hadisat mücerred değil, birbirlerine karşı müessir ve yekdiğeriyle – bir vasat dâhilinde – merbuturlar.

Bunlardan başka olarak, diyalektik bir keyfiyetin, diğer bir keyfiyete inkılâbını uzun veya kısa bir tekâmülün neticesi olarak görür, fakat bu neticeyi gerek tabiat ve gerek cemiyette, bir sıçrama olarak mütalaa eder.

Bütün bunlar ne demektir. Ne için böyle oluyor ve böylece biz, nasıl oluyor da hal-i hazırın hâkim, fakat can çekişen bir sınıfı olan burjuvazinin karşısına diyalektiğe istinad eden yeni bir ilim, yeni bir felsefe, yeni bir âlim davasıyla müsbet ve na-mağlup kıyam edebilmek cesaretini kendimizde buluyoruz? İşte bütün bu hususları izah için bu bahsin mabadi olan bir sıra makaleler yazacağız. **Şevket Süreyya**

⁴¹ Surete ait, hakiki olmayan, zahiri.

Arkadaş

Bugünü tanımak, dünü öğrenmek, yarını anlamak isteyen adam!

Aydınlık külliyatını oku!

Amedi Matbaası

Müdür-i Mesulü: ***Sadreddin Celal***

[745]

Gelecek nüshada:

Şimendifercilere, tramvaycılara, tütüncülere ait faydalı yazılar vardır. Ayın on beşini bekleyiniz!

Aydınlıkçılar

Mecmuamızın içi ve dışı daha mükemmel olsun, her ay 32 sahife çıksın, bunu hepimiz istersiniz! Mademki bunu istersiniz o halde; abone olmayanlar derhal abone olmalı, abone olanların her biri ise bir abone daha bulmalıdır!

Aydınlığın senelik abonesi 120 kuruştur.

Mecmuayı her ayın birinci günü bilumum kitapçılarda arayınız.

İdarehane

Bab-1 âli caddesinde 66 numeroda

Aydınlık mecmuası

Tevzi merkezi

Bab-1 âli caddesinde cemiyet kütüphanesi

Fiyatı 10 kuruştur